

ŽEMĖTVARKA

IR

MELIORACIJA

REDAKTORIUS INŽ. M. CHMIELIAUSKAS

5 nr.

RUGSÉJIS — SPALIS

KAUNAS, 1937 M.

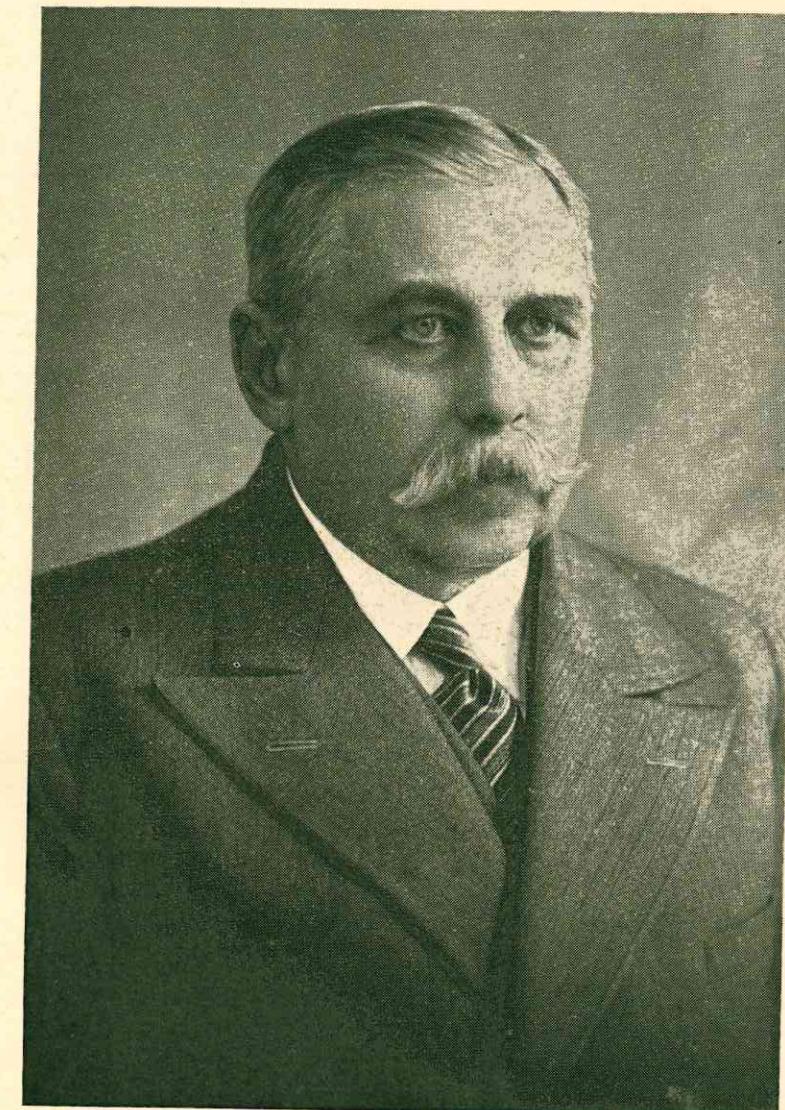
LEIDŽIA LIETUVOS MATININKŲ IR KULTŪRTECHNIKŲ SĄJUNGA

ŽEMĖTVARKA IR MELIORACIJA

Nr. 5

1937 m. rugpjūjis — spalis

XI metai

Išėjęs į pensiją Žemės Ūkio Ministerijos
Generalinis Sekretorius **FELIKSAS GRIGALIŪNAS**.

IŠEJO Į PENSIJĄ Ž. Ū. M. GENERALINIS SEKRETORIUS FELIKSAS GRIGALIŪNAS

Nuo š. m. lapkričio mėnesio 1 dienos į pensiją išeina p. F. Grigaliūnas, Žemės ūkio Ministerijos Generalinis Sekretorius.

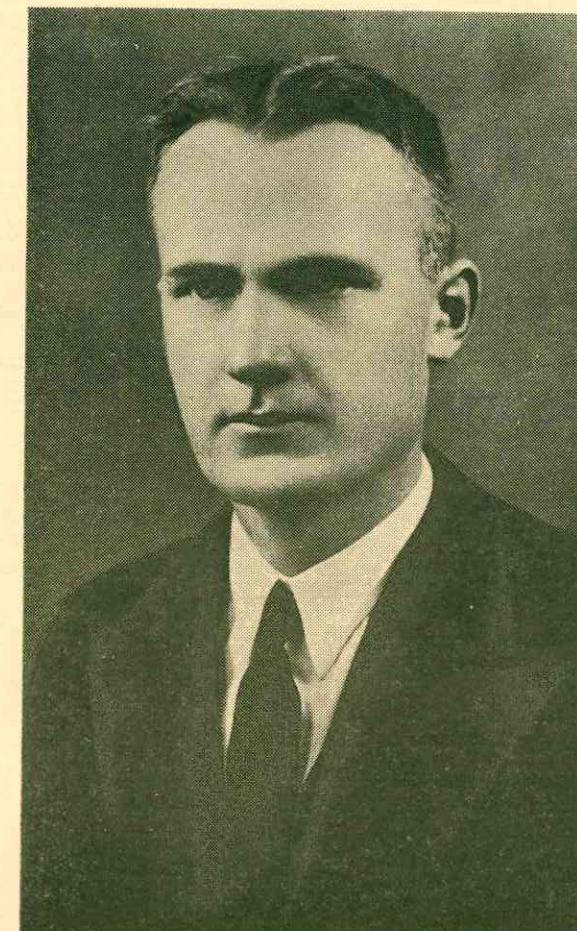
F. Grigaliūnas gimė 1870 metais Panevėžio apskrityje. Panėvėžyje ir pradėjo eiti mokslą, tačiau gimnaziją baigė Daugpilyje. Kas gali, kartą pamatęs, užmiršti Lietuvos miškus? Todėl nenuostabu, kad F. Grigaliūnas, baigęs gimnaziją, stojo į Miškų Institutą. Po instituto baigimo jauną miškininką traukte traukė gimtosios girios, jis troško jas tvarkyti, globoti ir jose dirbtį. Tai buvo troškimai, kuriuos įkūnyti, deja, buvo sunku. Kad visai neatsiskyrus nuo gimto krašto, negalėdamas, kaip lietuvis, gauti valstybinės tarnybos gimtajam krašte, F. Grigaliūnas pradėjo dirbtį privačiai, tvarkydamas privačių savininkų miškus Pinsko srityje, ir netrukus tapo žinomas, kaip energingas, dalykų žinias, sąziningas ir sumanus administratorius. Nepriklausomybei sušvitus, jau 1918 metais matome F. Grigaliūnį tvarkantį Lietuvos miškus Balstogės apygardoje. Vėliau virtinė atsakomingą pareigą, didelių sumanymų: jis lietuvių delegacijos taikos deryboms su SSSR narys, Klaipėdos krašto miškų kainotojas ir to įkainojimo gynėjas Paryžiuje, miško gamybos iniciatorius ir organizatorius ir pan.

1929 metais F. Grigaliūnas skiriamas Žemės ūkio Ministerijos Generaliniu Sekretoriumi. Didžiai mylėdamas miškus, F. Grigaliūnas buvo ketas ir šykštus ten, kur buvo liečiami miškai, ar tai sukeičiant miško žemes sienai ištisinti, ar duodant atlyginimą. Bet saugodamas valstybės interesus, F. Grigaliūnas paliko jautrus ūkininkų reikalams. Su kaimu susigvenęs ir jo vargus pažįstas, jis stengėsi palengvinti ūkininkams miško medžiagos teikimu statybai ar kurui, ir šioje srityje daug ko pasiekė.

Už nuopelnus Lietuvai F. Grigaliūnas apdovanotas L. D. K. Gedimino III ir II laipsnio ordinais. Mums, žemėtvarkos darbuotojams, F. Grigaliūnas taip pat artimas. Jo priežiūroje buvo visi melioracijos darbai, ir neatsiras, tur būt, nė vieno projekto, kuriame nebūtų F. Grigaliūno svarių pataisų bei pastabų.

Visuose santykiuose su F. Grigaliūnu mes įpratome matyti jį visuomet gerai nusiteikusį, malonų, mandagų, atjaučiantį,

NAUJAS Ž.Ū.M. GENERALINIS SEKRETORIUS JUOZAS SKAISGIRIS

Naujas Generalinis Sekretorius J. Skaisgiris mums nesvetimas, nes nuo 1927 metų jis yra miškų tarnyboje. Pradžioje girininkas, vėliau urėdo pavaduotojas, urėdas, urėdas - revizorius, miškų inspektorius ir pagaliau nuo 1935 metų —

švelnų, todėl ir visų mylimą. Nenuostabu tad, kad F. Grigaliūnui iš pareigų pasitraukiant, visi jo apgailestauja.

Atsisveikindami su F. Grigaliūnu, linkime jam geros sveikatos ir ilgo, saulėto gyvenimo.

Miškų Departamento vice - direktorius. Miškų ošimas Juozas Skaisgirė lopšine liūliavo, kada jis 1901 metais Bažnytgirio kai-me, Šakių aps., išvydo pasaulį. Su mišku susiję jo kūdikystės ir jaunystės metai, todėl suprantama, kodėl jis miškininko specialybę pasirinko. Nemégstas tuščių kalbų, karštas patriotas, tévynės pavojaus akivaizdoje 1919 metais iš Marijampolės gimnazijos šeštos klasės stojo savanoriu į 2 pėst. pulką. Baigęs Karo Mokyklą, tapo paskirtas karininku į I gusarų pulką, iš kur savo prašymu buvo perkeltas į 3 pėst. pulką, su kuriuo dalyvavo karo veiksmuose prieš bolševikus ir lenkus. 1923 metais dalyvavo Klaipėdos atavadavime. Dar kariuomenėje bebūdamas, īgijo brandos atestatą ir 1923 metais, išėjęs iš kariuomenės, stojo į Lietuvos universitetą agronomijos ir miškininkystės skyrių. 1924 metais tą skyrių panaikinus, persikélé į Žemės Ūkio Akademiją, kurią ir baigę, gaudamas diplomuoto miškininko vardą. J. Skaisgirė mes įpratome matyti nuolat darbu užimtą, tylų, kuklų, švelnų santiukuose su bendradarbiais ir interesantais. Toks pats ir visuomeniniame gyvenime. Darbštus, energingas, kupinas iniciatyvos, bet vengiąs pirmųjų vietų, J. Skaisgiris yra L. T. S-gos narys, Šaulių S-gos narys, „Jau nosios Lietuvos“ korporacijos filisteris. Visur gerbiamas ir mylimas. Už nuopelnus apdovanotas Kūréjų - Savanorių medaliu, Klaipėdos atavadavimo ir Nepriklausomybės medaliais, Šaulių Žvaigžde, D. L. K. Gedimino IV laipsnio ir D. L. K. Vytauto III laipsnio ordinais.

Naujam Generaliniam Sekretoriui J. Skaisgiriui linkime ištvermės ir sėkmingo darbo.

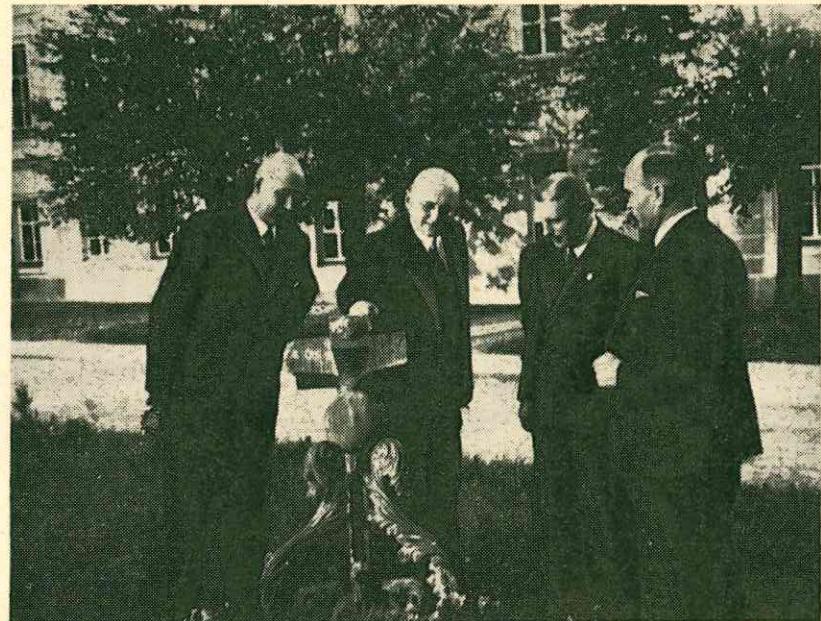
Jnž. M. Chmieliauskas

Jnž. A. Guogis

Aukštesniosios Kultūrtechnikų Mokyklos dešimtmečio minėjimas

1927 m. spalių mén. 3 d. įsteigtoji Aukštesnioji Kultūrtechnikų Mokykla, šiemet švēsdama savo metinę šventę, kartu minėjo ir gyvavimo dešimtmetį.

Šventę, kaip ir kiekvienais metais, pradėta pamaldomis Šv. Juozapo bažnyčioje, dalyvaujant mokyklos moksleiviams, mokytojams ir atvykusiems į minėjimą svečiams. Tuoj po pamaldų mokyklos rūmuose émė rinktis atvykusieji mokyklos absolventai — kultūrtechnikai ir kultūrtechnikai — geodezinin-

Atvykę į minėjimą aukštieji svečiai apžiūri saulės laikrodį.

kai. Visi laukė atvykstant aukštųjų svečių iš Kauno, kada turėjo prasidėti iškilmingoji šventės dalis.

13 val. atvyko Žemės Ūkio Ministeris S. Putvinskis ir Susisiekimo Ministeris inž. J. Stanišauskis su ponia. Atvykusius prie vartų sutiko mokyklos direktorius inž. J. Čeičys ir mokomas personalas. Grojant iškilmių maršą, p. p. ministeriai praėjo pro špaleriais išsirikiavusius mokyklos moksleivius, o prie mokyklos rūmų buvo sutikti atvykusiu Žemės Ūkio Ministerijos aukštų viršininkų, vietas įgulos kariuomenės vadovybės, istaigų viršininkų, nemažo būrio mokyklos absolventų ir vienos visuomenės.

Iškilmingą minėjimo aktą, kuris įvyko mokyklos salėje, atidarė mokyklos direktorius inž. J. Čeičys. Į garbės prezidiu-mą pakvietė: ministerį S. Putvinskį, ministerį inž. J. Stanišauskį, Žemės Ūkio Akademijos rektorių prof. Vilkaitį, Žemės Reformos V-bos valdytoją Daniliauską, prof. S. Kolupailą, Ž. Tv. D-to direktorių inž. Bačelį, Ž. Ref. D-to direktorių inž. Chmieliauską, direktorių Vanagą-Simonaitį, Miškų D-to direktorių Rukuižą, vicedirektorių inž. Taujenį, vietas įgulos viršininką gen. št. pulk. Giedri, apskr. viršininką Stebulį, apskr. komendantą pulk. Pečiuli, burmistrą Pr. Povylį, gimn. direktorių

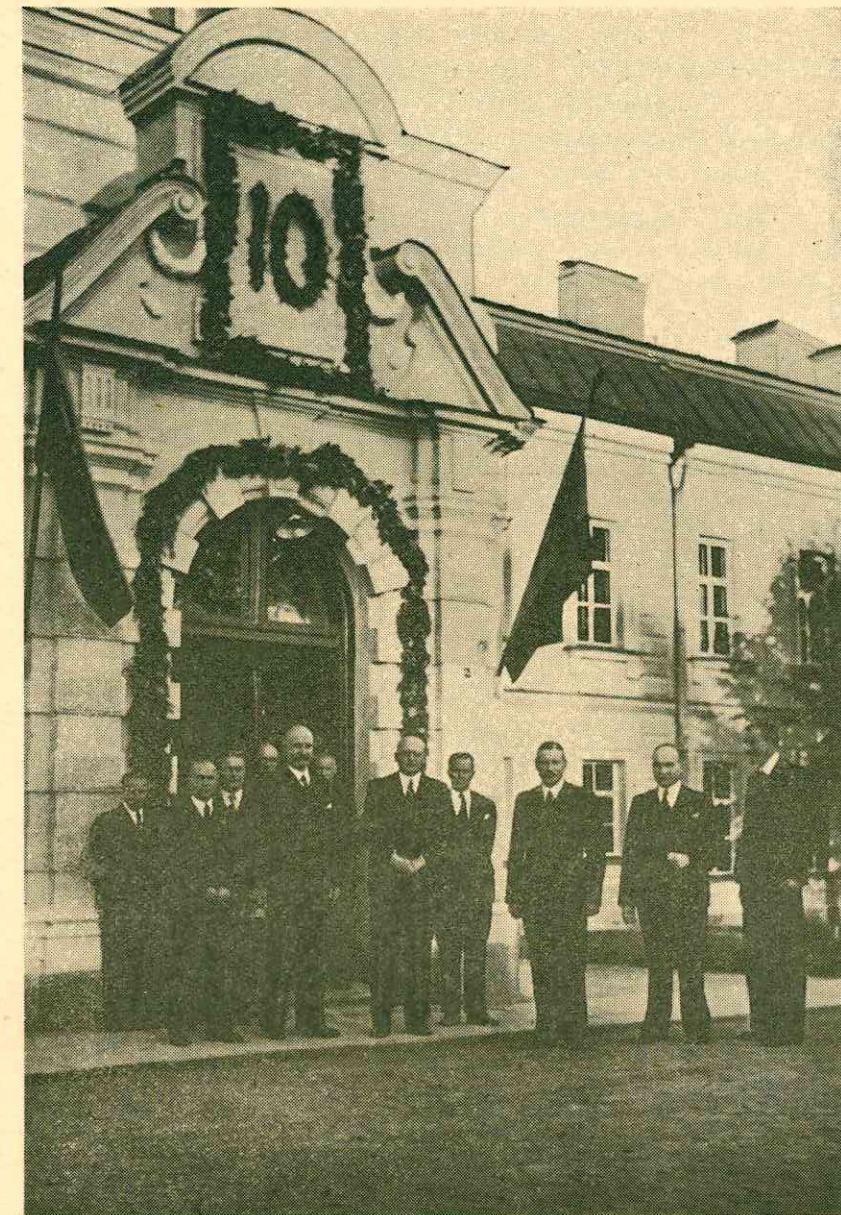
Tylenj, L. T. S. apskr. pirmininką Barzdą-Bradauską ir kleboną kun. Jaunių. Direktorius pasveikino į minėjimo iškilmes atsilankiusius aukštusios svečius ir gausingą svečių būri. Po to pateikė mokyklos įsikūrimo ir jos 10 metų darbo apžvalgą. Baigdamas pabrėžė, kad mokykla, žengdama į antrąjį dešimtmetį, stengsis prisitaikyti prie gyvenimo reikalavimų, pakeisdama iš dalies dabartinį mokslo planą.

Mirusieji mokyklos mokytojai: inž. L. Gimbutas, inž. J. Monkevičius ir inž. R. Voitkevičius ir taip pat mirę buvę jos auklėtiniai pagerbtii atsistojimu.

P. Žemės ūkio Ministeris savo kalboje apibūdino tą liūdną mūsų krašto vaizdą, kada dar dideli plotai nenaudojamų pelkių viešpatavo, kada dar didelė dalis dirvų dėl drėgnumo visai mažą našumą teturėjo. Sukūrus savo valstybę, buvo padarytas staigus šuolis aukštyn. Supratus melioracijų reikšmę žemės ūkio kultūrai kelti, mūsų krašto vaizdas žymiai pasikeitė ir dar vis keičiasi. Daugelio vietų net visai nebegalima pažinti.

P. ministeris ragino melioratorius, bekeičiant krašto išvaizdą, nepamiršti ir tos gamtos romantikos, kuri savo laiku lietuvio būdui turėjo labai didelę įtaką. Kur negalima išvengti didelių pakitėjimų, reikia praeiti nors užfiksuoти — nufotografuojant bei išmatuojant. Ragino ir toliau su atsidėjimu dirbtii kraštotoiros darbą. Baigdamas p. ministeris padėkojo mokyklos steigėjui ir ilgamečiui jos direktoriui inž. J. Stanišauskiui už jos nuopelnus Lietuvos žemės ūkiui, taip pat visiems kitiems, bedirbantiems kraštui naudingų specialistų — kultūrtechnikų ruošimo darbą. Linkėjo ir toliau sėkmingai dirbtii.

Mokyklos steigėjas, pirmasis ir ilgalaikis buvęs jos direktorius, p. Susiekimo Ministeris inž. J. Stanišauskis nupasakojo mokyklos kūrimosi eiga ir mokslo programos paruošimą. Sudarant programą buvo nusistatyta ruošti keturių krypčių specialistus: melioracijos, žemėtvarkos, žemės ūkio statybos ir pievų, pelkių bei smėlynų kultūros. Gyvenimo praktika parodė, kad statybos bei agronominiai dalykai turėtų būti programoje susiaurinti, nes šiose srityse kultūrtechnikai darbo ne-gauna. Daugiau reikėtų išplėsti hidrotechnikos dalykus, kad paruoštų tinkamų Susiekimo Ministerijai vandens statybininkų. Programas ruošiant buvo ypatingas dėmesys kreipiamas į praktiškajį paruošimą, nes iš mokyklos buvo reikalaujama gauti prityrusių darbininkų. P. ministeris pabrėžė, kad iš mokyklos išeina visai gerai paruošti darbininkai, kurie jiems pavestus darbus atlieka neblogiau, nekaip jie dirbami kituose

Aukštieji svečiai prie išpuoštų mokyklos rūmų.

kraštuose. Dėl sklidančių gandų apie mokyklos galimą uždarymą, p. ministeris pabrėžė, kad apie tai šiandieną dar per anksti galvoti ir, apskritai, ši klausimą kada nors sprendžiant, reikia būti labai atsargiems.

Ž. Ref. V-bos valdytojas Daniliauskas savo sveikinimo kalboje paminėjo, kad mokykla yra labai patogioje ir tinkamoje vietoje. Kédainiai yra nedidelis miestas, todėl moksleiviai neįtraukia to kontakto su kaimu, kuris šios specialybės žmonėms labai reikalingas.

Prof. St. Kolupaila, pabrėždamas p. min. inž. J. Stanišauskio nuopelnus kultūrtechnikos srityje, ypač A. K. Mokyklos steigime, linkėjo mokyklai dar ilgus metus ruošti kultūrtechnikus kad, švenčiant 25 m. sukaktį, būtų galima pavadinti ją inž. J. Stanišauskio vardu.

Ž. Tv. D-to direktorius inž. Bačelis, iškeldamas kédainiečių nuopelnus melioracijos srityje, pridūrė, kad norint dar daugiau pagyvinti krašto kultūrinimo darbą, reikia tam tikslui įvesti ir panaudoti privalomą darbo tarnybą, kaip tai daroma kituose kraštuose.

M. D-to direktorius Rukuiža paminėjo, kad daugelis miškų yra šlapiose vietose, daug tūkstančių ha taip vadinamų tyrulių stovi visai be naudos. Miškai dar laukia kultūrtechnikų, kada jie, apsausinę laukus, galėtų pereiti prie miškų sausinimo.

Kédainių miesto burmistras Povylius, sveikindamas mokyklą savivaldybės vardu, pranešė, kad miesto savivaldybė šios sukakties proga, atsidėkodama už miesto planui gaminamą medžiagą, paskyrė p. min. inž. J. Stanišauskio vardu 1000 litų neturtingiems moksleiviams šelpti. IV-to geodezininkų kurso klausytojai savo pavasario praktikos metu atliko Kédainių m. trianguliaciją, precizinį niveliavimą ir poligonometriją. Nuotraukos dalį įvykdė ir tebevykdo toliau. P. min. inž. J. Stanišauskiui čia tenka didelis nuopelnas, kai po iniciatoriui panaudoti mokyklos praktikos darbus praktiškam tikslui. Šie burmistro žodžiai buvo šiltai sutikiti ir palydėti plojimu.

Toliau sveikinimo kalbas pasakė: rektorius prof. Vilkaitis, direktorius inž. Chmieliauskas, Matininkų ir Kultūrtechnikų S-gos vardu, apskr. viršininkas Stebulis, gimn. direktorius Tylenis ir agr. Barzda-Bradauskas.

Visų kalbėtojų kalbos palydėtos susirinkusiųjų plojimu ir orkestro garsais.

Galiausiai mokyklos direktorius padėkojo vyriausybės nariams ir kt. aukštiems svečiams už atsilankymą ir pareikštus linkėjimus. Kartu perskaitė ir gautas sveikinimo telegramas bei laiškus. Telegramomis sveikino: technikos fakulteto deka-

nas prof. Vasiliauskas, tautos atstovas Jučas, Ž. Ū. Rūmų direktorius Jakubauskas, Aukštesn. Techn. Mokyklos direktorius inž. Graurogkas, Dr. Mongirdas, Dr. Augevičius ir kt.

Iškilmingo akto proga pasiusta Valstybės Prezidentui tokio turinio sveikinimo telegrama:

„Aukštesniosios Kultūrtechnikų Mokyklos dešimties metų sukaktvių proga sveikiname Jūsų Ekscelenciją, linkédami ir toliau taip nenuilstamai ir sėkmingai vadovauti pakilusiai mūsų tautai. Mokyklos direktorius, mokytojai, auklétiniai ir sukaktvių minėjimo svečiai“.

Ministeris pirmininkas pasveikintas šia telegrama: „Aukštesniosios Kultūrtechnikų Mokyklos dešimties metų sukaktvių proga, sveikiname Jūsų Ekscelenciją ir reiškiame dėkingumą už nenuilstamas pastangas, šeimininkaujant mūsų tautos ekonominio bei kultūrinio pakilio darbe. Mokyklos direktorius, mokytojai, auklétiniai ir sukaktvių minėjimo svečiai“.

Po to sekė moksleivių darbų parodėlės apžiūréjimas. Vyriausybės nariai apžiūrėjo mokyklos kabinetus bei kitas patalpas.

Iškilmingoji dalis baigta bendrais pietumis, dalyvaujant per 120 asmenų, kurių didesnę dalį sudarė mokyklą baigusieji kultūrtechnikai ir geodezininkai. Pietų metu pasakyta gražiu kalbu ir pasidalinta įspūdžiais.

Vakare mokyklos rūmuose įvyko pasilinksminimas. Aukštuosių svečių išlydėjus, dar ilgai skambėjo šokių muzikos garbai, dar ilgai linksminosi iš įvairių Lietuvos vietų suvažiavę buvusieji mokyklos absolventai, prisimindami gražiasias mokyklos dienas.

Žengdama į antrąją dešimtmetį, mokykla lieka didžiai dėkinga vyriausybės nariams, aukštiesiems Žemės Ūkio Ministerijos viršininkams ir visiems svečiams, skaitlingai atsilankiusiems į minėjimą ir tarusiems daug gražių sveikinimų ir linkėjimų.

Ypatingas nuopelnas ir padėka tenka p. „Žemėtvarkos ir Melioracijos“ žurnalo redaktoriui, inž. Chmieliauskui, už išleidimą mokyklos dešimtmečiui paminėti gražaus žurnalo numerio.

APGYVENTŲ VIETŲ ŽEMĖMS TVARKYTI ISTATYMO BELAUKIANT

(Straipsnio pradžia 3 nr.).

6. NUO KURIŲ TEISINIŲ NORMŲ PRADĒTI?

Dėl apgyventoms vietoms tvarkyti teisinių normų stokos turi būti niekas iš toje srityje arčiau dirbančių neabejoja. Statybinio statuto senumu dargi nusiskundžiamas. Ir inžinieriai — statytojai, ir administratoriai, tuo labiau teisininkai, tuos bologumus tikisi užloptyti būsimuoju, vieninteliu, nauju statybos įstatymu.

Taip, naujas stat. įstatymas, be abejimo, reikalingas. Bet vis dėlto nėra vilčių, kad jis, koks bebūtų, ką nors auksčiau nagrinėtu aglomeracijos reikalui pataisyti. Šiam reikalui tvarkyti atrastina labai rimta, mūsų šalimai labai dar nepriprasta, pirmesnė fazė. Statybos įstatymas, kuriam, atrodo, iš teisininkų pusės dar nė nesiruošiama, jau būtų tik antroji fazė.

Statybos įstatymas ir jo atramai išleisti vietas statutai — reglamentai sudaro tas normas, kurių privalo laikytis kiekvienas pastatas, augdamas į viršų. Pagal jas sudaromi fasadai, aikštęs ansambliai, parcelėje tarpusavio pastatų išsidėstymas, pastato vidujinis išrengimas ir kt. Tačiau, išplanavimu pasiremiant, pats miesto sukūrimas turi sau dar kitų, žymiai anksčiau prasidedančių normų. „Bebauungsplan bildet den Grundriss der Stadt, die Bauordnung den Aufriss der Stadt“ — tai vaizdus vokiškas šiam reikalui apibūdinti pasakymas¹⁰⁾. Išplanavimo linijas šiandieną pavedama daryti jau ne vien architektui. Tam jis būtų ir bejėgis, jei šiandieną į išplanavimo sąvoką neįtilptų ir daugelis normų — paragrafų iš civilinio įstatymo. Pas mus kai kas šiuo klausimu kaip tik skirtingai interpretuojama ir gyvendinama.

„Kultūringoje valstybėje laisva statyba visai nebeegzistuoja“¹¹⁾. Viena kita tų suvaržymų nuotrupa yra ir Lietuvoje. Bet kada ji prasideda? **Čia ir glūdi didžiausias statybos tvarkymo skirtumas su bet kuria Europos valstybe belyginant.**

¹⁰⁾ Lappe, Lena. Die Gemeindliche Boden- Bau- und Wohnungspolitik in Bielefeld. 1929. 46 p.

¹¹⁾ Dr. J. Stübben. Der Städtebau. Aufgaben des Staates, der Gemeinde und der Privaten, 603 p.

Kitur šioje srityje jau tolokai pasistūmėta. Statybinės žemės juridinė kontrolė jau nuo XIX a. vidurio yra griežta, nuo esamo ar užsimoto pastato neatjungiamas. Įstatymai seniai yra uždėję tą priedermę administraciniams ar priežiūros organams (stat. inspekcijoms, stat. policijai, savivaldybėms). Mums gal labai atrodytų keista, jei net paprastu ministerio aplinkraščiu vienoje ar kitoje, nepageidaujamoje viešam interesui vietoje būtų uždraudžiamas statytis, skaldyti sklypą, pardavinėti jį statybiniam vienetui, smulkinti. Ypatingai, jei tai liestų ne miesto teritoriją. Toks nuostatas mūsų visuomenės būtų laikomas auksčiausia civilinių teisių laužymo forma. Vakarai prie šito, žinoma, seniai yra pripratę; ten kitaip apstatomos vietas nė nebeisivaizduojamos. Neilgai laukė ir pokarinės Rusijos valstybės¹²⁾. Pastaruoju metu Vokietija, visuomeninio intereso vedama, nužengė dar vieną platų žingsnį. 1936 IX 8 Reicho ir Darbo ministeris išleido aplinkraštį, uždraudžiantį statybą ir parceliacijas prie plentų (Reichstrassen, Landstrassen I. Or-Landstrassen II O.), privažiuojamų ir autostradas kelių ir prie apvažiuojamų kelių.

Mes pratei samprotauti kitaip. Mūsų kiekvienas advokatas, įstatymo raide remdamasis, ir statybai — apsistatymui reikalingoje žemėje teberanda ir skelbia civilinį nuosavybės šventumą, veik neribotą jos disponavimą pagal jos savininko nuožiūrą.

Pirmajai fazei, sklypo formavimuisi, kol kas jurisdikcijoje jokios svarbos nepripažistama. Kai būsimasis namo savininkas išigya (pirkimu, paveldėjimu ar kt.) statybinį sklypą — kur, kokio dydžio ar formos, šlaite ar pelkėje, privažiuojamą ar priplipamą, per 2 metrų apsemiamą ar kitokį — niekas i tą reikalą negali kištis, niekas tų sklypo ypatybų nepamato ir neturi teisės matyti, netgi pati statybą tvarkančioji administracija!

¹²⁾ Štai 1928 m. Lenkijos normuojamasis tekstas: Žemės dalinimas sklypais i dvi ar daugiau dalis, jei ji ne valstybinė ir ne savivaldybinė, tegali būti vykdomas tik pagal tvirtintus parceliacinius planus. Tokio pat parceliacinio tvirtinimo reikalunga, jei norima žemės dalies naudojimosi ar valdymo teisę perleisti tretiem asmenims, ir jei tose dalyse yra arba numatomai pastovaus pobūdžio trobesiai. Nekilnojamo turto dalies perleidimo arba naujojimosi — valdymo teisių perleidžiamosios sutartys nepravedus tvirtintos parceliacijos teisiniai visai negalioja. Ant nekilnojamojo turto dalies statyba, kuria naudojimasis perkeliamas kitam asmeniui, parceliacijos tvirtinimo neišgavus, yra uždrausta. (Prawo budowl. zabudowania osiedli § 52). Šie ryškūs civilinės teisės nuostatai galioja visose apgyventose vietose ir su jomis funkcionalinėje įtakoje esamuose terenuose, kuriuos ryškiau išvardija § 53. Įstatymo nesilaikymas sankcionuojamas areštais ir tūkstančių auksinų baudomis.

Tai yra tragiškiausioji mūsų miestų ir apgyventų vietų apstatymo pusė. Deja, prie jos ydingumo kai kur taip pat skaudžiai yra prisdėjusios net administracinių ištaigos, dalijusios statyboms žemę. Gana paminėti miškų administracijos Birštone Alksniakiemio — Druskašilio miško barbarišką skaldymą — dalinimą, Kauno geležink. ruožo geležinkeliečiams tarnautojams virš tunelio įvykdytas parceliacijas, K. A. M. ištaigų statybas, gal ir gerais norais, bet planavimo žvilgsniu netinkamose vietose, pagaliau, išdalytus savanoriams statybinius sklypelius ten, kur kasmetinis potvynis niekad neseniai žemiau 1—2 m (Nauj. Marvelė). Dabar praktikoje kiek pasimokyta ir adminitr. ištaigų tokie neapsižiūrėjimai mažiau bekartojami, be to, tos rūšies plotų atsargos paliko nebežymios. Pagrindinis objektas bepaiko šiandieną privatinės žemės.

Reikalingas trumpas ir griežtas išstatymo žodis. Po dvidešimties metų vyrvusio tai mažesnio, tai didesnio, kai-kur net labai akiplėšiško ir nepagrįsto pasipelnymo, statybai sklypus realizuojant, reikalinga pagaliau rimtesnių išvadų. Reikia ne teoretiškai reikalą pripažinti, bet įvesti ir praktiško realumo dažnai ir pas mus minimam ir skelbitam principui.

Valstybei būtina suteikti teisę tvarkyti privačią nuosavybę atsižiūrint valstybės viešųjų interesų. Statybinei sričiai čia neturima dar nė gramo. Kad bent kokia norminė iškamša, erzacas bebūtų, nors iš dalies pagelbėtų. Neturima nė to. O šiai sričiai tvarkyti civilinių išstatymų §§ 420—432, 575, 589 faktiškai sulaukia net priešingo veiksmingumo.

Todėl pirmoji legislatyvių organų pareiga yra — išrūpinti, kad atitinkamas ministeris (vidaus) turėtų teisę paskelbti vieną ar kitą vietą, tam tikrose situacinėse ribose, apgyventa ar apgyvendinimui skiriama vietove (Wohnsiedlungsgebiet). Pirmaeilių, antraeilių ar vasarviečių sąrašo čia nepakanka. Miesteliai, bažnytkaimiai, kryžkelės su pieninėmis, valsčių būstiniemis, malūnas, jei tik su apg. trobesių daugėjimo tendencija... Kur tik ne ūkis, ne kaimas, ne vienkiemis. Net du daržininkai kartais jau gali sudaryti apgyventą vietovę, jei tik prie jo jungiasi trečias, ketvirtas, su sau norima statyti pašiūre ar ir padoreniu gyvenamu namu. Tebesančioji vienumoje gydykla (a la Likénai), pušynėlis ar archeologinis palikimas taip pat budriai turi į tokį komplektavimą įeiti. Teisybė, pastarieji vienetai įtraukiami kaip neapgyventi ir dažniausiai kaip saugotini nuo apgyvendinimo.

Paskelbus apgyvendintą vietovę jos nustatytose ribose, jau jokia notarinė tranzakcija nebegali būti padaryta neišgavus ankšciau pritarimo iš statybos tvarkančių inspektoratų. Tokiu normų staiga sulaukus ir ištisinį juridiniai grafiškų nuotraukų (kadastrinio matavimo) neturint, aukščiau minėto uždavinio visai nuoseklus įvykdymas iš karto, be abejo, būtų labai sunkus. **Tačiau galimas.** Žinoma, prie medžiagos trūkumų neišvengiami kai-kurie neapsižiūrėjimai. Betgi geriau šimtą kartų sutikti su vienu kitu neišvengiamu blogumu, negu palikti ligšiolinę nenormuojamą padėti, kuri yra ne kas kita, kaip civiliniai paremta savivalė ir iš jos išeiną milžiniški nepatogumai, nuostoliai, o iš dalies ir valstybinio prestižo žemėjimas. Ir tai paaukojama dabar tik paskiriami savininkams, tarpininkams, turtų įgyjējams, nežmoniškų formų šeimyninių pasidalinimų kontragentams. Iki šiol tik pastarieji visi ir buvo miestų „kūrėjai — tvarkytojai“. Juk pakanka tik pažvelgti į Marijampolės Tarpučius, Kauno Juliškę - Julijanavą ar Piet.-Amerikos vardų „kolonijas“, Biručius, Šiaulių Šimšę ar pn. Jaunesnieji ir vyresnieji notarai jiems padėdavo tvirtiniai (krepostno) registruodami.

Šiandieną išplanavimas miestų ar priemiesčių žemėj savininkų nieko neįpareigoja, nieko neuždraudžia, nieko nesuvaržo, nors tie išplanavimai architektorių inžinierų yra kurti, stambiu administratorių pasirašyti. Statybos inspekcijos ar komisijos tiems santykiams tvarkyti yra bejėgés. **Pagaliau šis vyksmas,** įpėdininiai pasidalinimai, ko smulkiausios parceliacijos, turi pas mus pilniausią juridinių teisių įvykti nieko neatsiklausus. Praktiskai taip ir įvyksta.

Kad šis procesas formuojas daugiau smulkių žemvaldžių iniciatyva, matome aiškiau iš žemiau dedamos lentelės. Tai iš 1936 m. notariinių aktų parceliacinis vaizdas sklypeliams 100—2000 m² dydžio. Autoriui nepavyko griežtai nustatyti tikro vienetų skaičiaus, kurie bus skirti apstatyti, nes aktuose apskritai paskirtis neminima. Tik jų dydis leidžia spėti juos būsiant statybiniais; gal tik vienas kitas iš jų dar bus kurį laiką skiriamas daržams. Be to, jau esamųjų sklypų su trobesiais perleidimai, ar jau buvusių suformuotų ir valdytų tokio pat dydžio pasikeitimai, tik savininkams tepasikeičiant, čia neįskaitomi. Čia paimiti dėmesin tik grynai iš didesnio vieneto (per pusę ar daugiau) suskaldyti ir perleisti sklypai — parcelės.

Suskaldytų smulkų sklypų perleido 1936 m.				
Žemės Reformos Valdyba	Miestų Savivaldybės	Stambūs privatus savininkai pagal bražių	Privatus ženvald. ūkininkai	
Visoje Lietuvoje (100 m ² — 2000 m ²)	3,1%	1,5%	2,3%	93,1%
Kauno administr. ribose	3 %	16 %	14 %	67 %
Kauno užmiesčiuose (7 km spind.) .	6 %	—	23 %	71 %

Be to, šioje nuošimtinėje lentelėje neivestas testamentinių pasidalinimų skaičius, kuris miestų, priemiesčių srityse labai dažnas, bet sunkiai susekamas. Taip pat neimti dėmesin ir tie namų savininkai, kurie statosi ant svetimo, ilgalaikė nuoma išsinuomoto sklypo; šitoks reiškinys priemiesčiuose taip pat neretas. Todėl paskutinis stulpelis tikrumoje nuošimtiniame sanatyky yra dar didesnis. Šie skaičiai parodo didelį norą ir pastangas gausiai statyti, jokių išplanavimų nebojant.

Vietos savivaldybės įstatymas (1931 V 2) yra išivedęs vieną ir labai moderną, dar svetur net nesenai pradėtą praktikuoti, nuostatą — zonavimą sritimis pagal išplanavimą. § 3 str. 29 numato, kad savivaldybė, planuodama miestus, numato rajonus fabrikams, dirbtuvėms ir kt. pramonės įmonėms steigti. Gali numatyti, be to, mūro kvartalus ir kitokio pobūdžio statyba apgyventus plotus, išvairaus apsistatymo zonas (Nutzungszonen), vienam ar kitam tikslui skiriamas. Šitokie nutarimai miestų tarybų praktikuojami, tvirtinti siunčiami iki ministerijos; laikinojoje sostinėje juos akceptuoja ir Ministerijos Kabinetas. Realizavimas, tačiau, praktiškai daugiau nei problematiškas. Jau vos patvirtinti spėjus, per vieną kitą mėnesį panašios vienos dažnai susmulkinamos mažyčiais sklypeliais. Nei statybos k-jos, nei statybos inspekcija tokiai aglomeracijai kelią užkirsti galios neturi. Žinoma, pramonei susikoncentruoti kelias tokiam rajone veik nebegalimas. Ne visada jau taip patogu tartis su 20 savininkų, kurie prie esamų teisinių normų paprastai koncertą aukštū tonu uždainuoja. Taigi zonavimo tragedija vyksta aiškiai prieš mūsų akis; apgyventos vasarvietės ar maudyklės naujai kuriasi šalia dirbtuvii, kur vanduo ir oras teršiamas ir pan. Savivaldybių įst. § 3 str. 29 tokioje padėty lieka tuščiu žodžiu.

Kultūros valstybėms, žinoma, nepakanka aukščiau išvardytų priemonių. Jos turi dar eilę §§, kurie kultūros kraštui

neišvengiami ir kurie pažaboja daug ką iš mūsų civilinio teisyno. Už statybų sklypo (skiriamo ar draudžiamo) teisių apribojimą nerespektuoja jokio neužtarnauto atlyginimo. Egzistuoja ten, paprastai, išvairaus tipo Verunstaltungsgesetz'ai (įstatymas kovai su vietų žalojimu), pagal kuriuos niekas negali tikėtis už statybinių teisių varžymą jokios materialės satisfakcijos (Entschädigungsanspruch). Tokiomis sąlygomis, be abejo, geriau gali pavykti ir archeologinių ar architektūros paminklų apsauga, o puikūs gamtiniai rezervatai ir nesubiaurinti vietovaizdžiai išlieka sveiki.

Iki to viso mes esame tolokai. Gyvenimiškai pagrįstesniu, neatidedamu privalome laikyti jau apgyvendinamų vietų, bent minimale, pakenčiamą tvarką rūpinimą. Išvengti sujaukimo, antisananitarinių priežasčių branduolinius daigus panaikinti ir daug pagrindinių negerovių, išeinančių iš miestų žemės politikos, taisyti dar sektuosi įstatymu. Apgyventų ar apgyvendinimui skirtam vietų žemėtvarkos įstatymas, administraciniai šią ar kitą vietą tokia paskelbus, — yra dar palyginti gera išeitis. Žinoma, jis **Lietuvoje turėtų būti maksimaliai realus ir veiksmingas**.

7. APGYVENTOMS VIETOMS ŽEMĖTVARKOS ĮSTATYME BŪTINIEJI PRINCIPAI.

Aukščiau išdėstytos eigos, viena ar kita forma, Lietuvos statybinėn praktikon įvedimas yra pasidaręs būtinas ir neišvengiamas. Be šito, statybos tvarkyme, visi kiti reikalai būtū, kaip ir ligi šiol, tinkamai nepagrūsti, atžagariu veiksmu. Liktų tik aglomeracijos klaidoms taisyti. Darbas nedėkingas, iš esmės ištisai klaidingas, dėl progreso efekto pas mus, žinoma, kalbos toliau nebūtų.

Atskirose siaurose srityse projektuojamasis įstatymas gali palyginti gerai patarnauti ir be aukščiau nusakyto kelio. Mūsų miesteliuose ir kai-kuriuose apskričių miestuose yra t. v. buvusių dvarų, dabar valstybinių, činšo teise valdomų žemių. Prieš porą metų prasidėjo tų žemių analizavimas, faktiniojo nuomininkų valdymo tyrinėjimas. Vėliau eis perleidinėjimai jiems valdomos žemės į nuosavybę. Kai kur jau tai ir padaryta, palikus status quo. Čia žemėtvarkos principo įvedimas galėtų padaryti daug gero. Savivaldybėms, o tuo pat ir valstybei, keliu dešimčių milijonų litų suraupymas — reiklas rimtas. Činšo žemėms tvarkyti įstatymo (V. Ž. 226/1475) nuostatais tokio dy-

džio suma atitektų smulkiems savininkams ar bent tais mili-jonais savivaldybės paliktą įpareigotos. Beskursdamos taip ir toliau, lauktų, tikėtusi ir ruoštusi gatvių platinimams, sanaci-jai, — vien dėl legislatyvinio tingumo ar neapsižiūrėjimo.

Šitokio tipo žemėms patvarkyti, atskirti reikiamų plotų gat-vėms ir pan. — toks įstatymas visai savo vietoje. Tačiau susi-duriant ir su privačiomis žemėmis ir laukiant jo veiksmingumo yra dar būtini kai-kurie, jau kitų praktika išbandyti ir išgyventi, reikalavimai. Mūsų kraštas kad ir turi skirtingų sąlygų, kurios nepamirštinos, bet šiuose principuose vargu bau kas galėtų pasikeisti. Gal keista, kad čia savo progrese pamokančio mums duoda daug net ir Sovietų Rusija. Taigi, nuo t. v. kapitalistinių valstybių santvarkos esame labai toli ir besistengdami nepa-jėgsime pabėgti. Tuo labiau, kad šie principai vienodi — pra-dėjus Suomija, Šiaurės Valstybėmis, baigiant tolimąja Ispanija, net Amerika, Kanada. Vienas kitas nevienodumas, aukščiau nurodytas, tepasitaiko. Todėl pasinaudosiu čia tomis mintimis, kurias tuo reikalui yra iškėlęs žymus šios srities praktikas C. Rohleder¹³⁾, bendrajį visam Vokietijos Reichui įstatymą be-svarstant. Siūlomos tėzės tokios:

1. **Pertvarkomasis plotas privalo būti didžiumoje neap-statytas.** Praktika parodė, kad apstatyto ploto dalies tvarky-mas kartu su neapstatytu nesudaro tinkamos pusiausvyros. Toks pertvarkymas labai neekonomiškas, retai kada pasiekia savo tikslą.

2. **Išplanavimas (apstatymo planas) pertvarkomajai sričiai privalo būti patvirtintas prieš patį pertvarkymą.** Kai kur buvo bandyta, kad išplanavimas eitų lygiagrečiai su perparceliavimu, žemétvarka. Praktika parodė, kad vis dėlto pertvarkomosios komisijos savo veiklai privalo turėti jau tvirtesnį pagrindą. Jo nebuvimas ilgai užtešia pertvarkymo procesą. Paprastai nebe-surandami ir susitarimams pagrindiniai punktai. Tačiau įstaty-me iš praktikos siūlomas nuostatas: **patvirtintas išplanavimas su galimybe ji dar nesunkiai, vietomis, pakeisti pagal pertvar-kymo komisijos pasiūlymą.**

3. **Pertvarkymas reikalingas viešojo intereso labui.**

4. **Pertvarkymo tikslas: sudaryti patogią formą statybinius sklypus suplanuotuose kvartaluose. Pertvarkymas ištrauktai leidžiama ir šiaip sienų tvarkymo nereikalingus plotus, jei vie-**

¹³⁾ Žiūr. C. Rohleder. Neuregelung d. Bauland-Umlegungsverfahrens Zeitschr. f. Vermessungswesen, 1936 m. 8 ir 11 sąsiuv.

nodesnis aikštėms ir gatvėms atiduodamų plotų tarp dalyvių padalinimas yra reikalingas.

5. **Pertvarkomoji teritorija neprivalo visada apsiriboti vien tik vienu uždaru plotu.**

Kad ši kvintesencija būtų kiek daugiau išryškinta santrau-koje, žemiau pateikiami kai-kurie nuostatai iš įstatymo pro-jekto, kuris sudaro veik visų Vokietijos buv. provincijų iš. gerųjų pusių sintezę. Jis aukščiau minėto žinovo C. Rohleder'io (Frank-furto m. matavimų patarėjo) pasiūlytas viso Reicho statybinių sklypų žemétvarkos įstatymui (Baulandumlegungsgesetz). Sudarytas iš 2 pagr. dalių: paruošiamosios (priešprojekto — Vor-verfahren) ir vykdomosios (Umlegungsverfahren).

Projektas.

Bauland-Umlegungsgesetz

Priešprojektas (Vorverfahren).

1. Patvirtinto bendrojo — generalinio išplanavimo teritorijoje viešam reikalui galima pertvarkyti sklypus, jei dėl to jie igauna tinkamesnes statybinių sklypų formas arba tuo pasiekiamas vienodesnis sklypų sudalinimas prie gatvių, aikščių ir viešųjų įrengimų.

2. Pertvarkomasis plotas gali būti vienas, bet taip pat gali apimti ir kelius plotus. Jis apmatuojamas taip, kad pertvarkymas galėtų būti tikslingai (1) ivykdytas.

3. Apstatyti sklypai, pramonės — amato tikslui skirti sklypai (pav., so-dininkystės), kurie dėl vienų ar kitų priežasčių yra ypatingai vertingi, gali būti tikslingumo ir pigesnio pertvarkymo sumetimu visiškai arba iš dalies iš pertvarkymo išskirti, jei nuo to pertvarkymas nenukenčia, o priešingai, galima tikėtis patį pertvarkymą lengviau vykdyti.

4. Sklypai, kurie yra valstybės ar komunalinė nuosavybė ir skirti vie-siesiems reikalams, gali būti iš pertvarkymą ištrauktai tik tada, jei viešasis interesas, kuriam sklypas skirtas ar bus skiriamas, dėl to nenukentės. At-tinkama įstaiga laiku apie tai informuojama.

5. Sąryšy su pertvarkymu ir daiktinės teisės taip pat gali būti visai ar iš dalies anuliuotos arba naujai pertvarkytos. Viduje ir prie pertvarkomojo ploto sienų galima daryti jų ištiesinimus ir pakeitimus su kaimyniniais sklypais tų savininkų, kurie nejine į pertvarkymą, jei tik tuo lengviau pa-siekiamas tikslas. Disponavimo aprigojimai pertvarkymą vykdyti nekludo. Atskirais atsitikimais pagal aplinkybes sklypų pertvarkymas, jei galima, su-vestinas į paprastą sienų ištiesinimą — pertvarkymą.

7. Pasiūlyti pertvarkymą gali:

a) Burmistras (event. viršaitis).

b) Savininkai, turintieji $\frac{1}{2}$ pertvarkomo ploto. Šiuo atveju pasiūlymas — prašymas duodamas burmistrui.

8. Burmistras savininkų prašymą vykdyti gali atmesti, jei reikiama sąlygų ir tikslo įvykdymas (§ 1) pertvarkymu nenumatomas, arba jei pertvarkymas miesto ar savivaldybės interesams prieštarauja. Šiuo atsitikimu prašytojų skundai duodami savivaldybės priežiūros įstaigai — Inspekcijai, kurios sprendimas galutinis.

8. Savivaldybės vadovas, burmistras, nutaręs pertvarkymą vykdyti, praneša apie tai statybos policijai ir savininkams. Kiti suinteresuojeti informuojami skelbimu. Paruošiama pertvarkymui medžiaga: 1) situacinis esamoho faktinojo valdymo planas, 2) savininkų, jų teisių ir kt. sąrašas, 3) nauje sudalinimo priešprojektas (§ 10—16), 4) aiškinamieji dokumentai.

Šių planų dokumentų sudarymas pavedamas savivaldybei. Jei savininkų buvo prašyta, tai prie išlaidų dalimi prisideda ir jie (visi protok. plote).

Projekto išdirbimas pavedamas prisiekusiam aukštesniajam matavimo valdininkui, susitariant su miesto statybos įstaigomis ir statyb. policija. Mažesniuose miestuose, kur tinkamo personalo nėra, burmistrui prašant skirtumas aukšt. matav. valdininkas iš priežiūros — inspekcinės įstaigos, vienos miesto stat. įstaigos. Dėl reikiama duomenų tariamasi ir bendradarbiaujama su valstybine statybos įstaiga. Pertvarkymu suinteresuoju, sudarant projekta, teikiama proga savo norais išsitaroti, pasiūlymu tekti. Pagal galimumą tą pasiūlymą turi būti atbojama, jei tik tuo trečiųjų teisė ar pats pertvarkymas nenukentėtų.

10. Paskirstymo priešprojekto planą ruošiant, kiek galima, stengiamasi tarp dalyvių pasiekti teisinių susitarimų formą. Jei tokie susitarimai vienoje pertvarkomojo ploto dalyje pavyksta padaryti, galima pertvarkymą šia dalimi ir apraboti, jei pertvarkymo tikslas tokiu apribojimu likusiam plote esminiai dar gali būti pasiektais ir apstatymui, kad ir vėliau ir kitu būdu žemę galima performuoti.

11. Visa byla siunčiama priežiūros įstaigai, ir ši nutaria galutinai pertvarkymo leistinumą, patvirtina ir nutarimą praneša miestui (event. savivaldybei), statyb. policijai ir savininkams.

12. Savininkų prašymu pradėta vykdymą galima jiems patiemis visiems kartu raistiškai atšaukti, dar iki priežiūros įstaigos nutarimo. Bet ir šiuo atveju savivaldybė pradėta pertvarkymo darbą, jei mato tikslinga, turi teisę testi.

Burmistras, be to, tolimesnėje pertvarkymo tāsoje gali vykdymą nuteikuti, jei pagal susidariusias sąlygas, ypatingai turint dėmesy didelius atsižyginimo — išyginimo reikalavimus, arba jei pertvarkymo pravedimas pasirodo neekonomiškas, arba jei savivaldybė yra po pertvarkymo atitinkamais atsiskaitymais palyginti labai apsunkinama. Šiuo atveju pranešama statybos policijai ir savininkams ir leidžiama paduoti skundus priežiūros įstaigai. Prašymą savininkams sugrąžinus, iš to susidare išlaidos uždedamos jiems, antruoju atsitikimu — savivaldybei.

V Y K D Y M A S.

Pertvarkymo priešprojekta priežiūros įstaigai patvirtinus ir leidus, miestuose burmistras, šiaip savivaldybės apgyventomis ar besikuriančiomis vietomis apskr. vald. pirmininkas, sudaro iš patikimų praktikos žinomų specialistų, kiek galima vietas reikalalus pažiastančiu, komisiją pačiam pertvarkymui įvykdyti. Ją sudaro:

1) pertvarkymams ir sklypų kainavimams ipratęs aukšt. matav. valdininkas, kartu su juo taip pat specialistas skaičiuotojas ir komisijos reikalų vedėjas,

2) teisininkas — ekspertas,

3) statybos srities praktikas. Žinovų komisija pagal reikalą ir kitais specialistais gali būti papildoma. Komisijos pirmininku yra burmistras, event. apskr. viršininkas. Ši pareiga gali būti perleista vienam iš komisijos nurodytų narių ar naujai paskirtam pavaduotojui. Komisijos narių skaičius ir pirmininko pavaduotojų tvirtina apskr. viršininkas. Istatymas dar numato smulkiai kai-kurių komisijos narių pareigas, reikalų vedėjo kompetenciją ir darbą ir kt.

Pertvarkymo vykdymas paskelbiamas viešai, ir nuo to meto atitinkamame plote statybos policija statybai leidimų nebeįdavinėja ir jokios pretenzijos dėl nuostolių, kilusiu sąryšyje su statybos laisvės suvaržymu, nebetenkina.

Pertvarkymui iškirti sklypai ir tame plote esamieji vieši keliai jungiami į vieną masę. Iš šios masés pagal apstatymo projektą viešoms gatvėms, aikštėms ir įrengimams reikalingas plotas iš anksto išskiriamas. Gatvės, keliai, perduodami savivaldybei. Liekana, t. y. statybinė žemė, dažinama tarp savininkų.

Dalinama laikantis lengvesnio ir tikslingesnio principo, būtent, tuo pat ploto dydžio santykiai, kokiu anksčiau bendram plote savininkai turėjo. Naujieji sklypai privalo turėti apstatymui tinkamą formą, atsižiūrima senos padėties apie tą pat vietą naujajame pertvarkyme, išskyrus kai-kuriuos atitinkimus, smulkiai įstatyme nusakytus. (§ 4). Iš bendros masés viešiems reikalams nemokamai ir be suvaržymo savivaldybei iš išskiriamų plotų leidžiama imti miestuose iki 35%, kaimo savivaldybėse iki 25%. Prie to, anksčiau savivaldybei kai-kurių savininkų nemokamai atiduoti plotai gali būti priskiriami apskaičiuojant maksimalų nuošimtį. Jei plotai imami savivaldybės virš nustatyto maksimalaus normos nuošimčio, jie dalyviam — savininkams atitinkama kaina pinigais turi būti atlyginti. Įstatymo projekto 11 § numato labai smulkiai, kaip privalo elgtis su smulkiais įvairaus tipo sklypais — liekanomis, su sklypais, kurie skiriama kaip atlyginimas už pertvarkymo vykdymą, kokiomis sąlygomis, kaip ir kur projektuojami sklypai savivaldybei ar krašto reikalams ir kaip su savininkais atsilyginama, apstatytu sklypų pertvark. procesas, įkeisti sklypai ir pan.

Išplanavimas pertvarkomam rajonui, pertvarkomuoju laikotarpiu nepritarus pertvarkymo komisijai, negali būti keičiamas. Tačiau pertvarkomoji komisija gali pasiūlyti, kad išplanavimas — apstatymo projektas įstatymais numatytu keliu būtų pakeistas, jei pakeitimui pertvarkymo pravedimas palengvinamas.

Pagrindiniams statybinių sklypų žemėtvarkos reikalavimams paaiškėjus, susidarytinos dabar ir būsimos įstatymo konstrukcinių mintys. Rašinio pradžioje skelbtame provizoriniame tekste peržiūrėtini kai kurie pagrindiniai dalykai.

1. Patvirtinto išplanavimo reikalingumas (11 §) paliekamas, tarytum kiek, liberaliai nuošaly. Jis būtinas įstatyme pabrėžti. Teisybė, gyvenimiškai dar ir šiandien jis sunkokai siekiamas. Matavimo specialistų, rimių planuotojų trūkumas,

reikalo neįvertinimas, gerokai šią fazę suvėlina. Čia tačiau galiame pasekti Latvijos pavyzdžiu, kur tokia pat Ž. U. M-ja su tais pačiais vargais pradžioje buvo susidūrusi, o šiandien jau sėkmingai tuos darbus pastūmėjo. Ir tai buvo ryšy su nuomojamų žemų miestuose išpirkimo įstatymo (pilsetu zemju likums) paskelbimu. Miestai, miesteliai jau išmatuoti, išplanuoti, atsirado ir lėšos, ir specialistų kadrų.

2. **Apimamo pertvarkymui ploto ne taip jau ryškus apibrėžimas** (§§ 1, 2). Verbuoti šiam procesui savanorius iš savininkų miestuose ar priemiesčiuose — reikalas, kuris negyvenimisku pripažintas kitur. Mes čia nė tiek tikėtis negalime. Administracinis pradas ir jo iniciatyva pabrėžtina daugiau. Žemėtvarkos veiksmų, 1 § išvardytų, sąrašas dar papildytinas. Jis, kaip instrukcinio pobūdžio, visai išimtinas, o skelbtinas pagrind. žemėtvarkos tikslas, kaip anksčiau pagr. principų 3 ir 4 punkte buvo nusakyta. Ypatingai įstatymo veiksmų eigoje turėtų būti ir viešiems reikalams žemės rūpinimo, skyrimo principas iðėtas. Žinoma, kur yra tikslu ir reikalas prievara ir už atlyginimą (stadionai, mokyklos, darželiai)...

3. **Viešųjų susisiekimui plotų palikimas atviru klausimu** (18 §) — **reikalas visai nebaigtas**. Įstatymu reikalinga brautis giliau prie reikiamais tvarkos. Palikti išpirkinėti savivaldybėms — nemažas anachronizmas.

4. **Sklypų keitimas pagal turėtų sklypų vertę** (§§ 12, 13) iš žemės kainojimo taip pat atgyvena anachronizmas. Nė sudarytoji iškainojimo komisija ko nors objektingesnio, atrodo, nepasieks. Užtat čia jau seniai laikomas objektingesnis ir žymiai veiksmingesnis paprastas šablona — pagal žemės turėto kiekio santykį, viešiems plotams atskaičius. Reikalui esant, prie šio yra galima modifikacija prūsiškuoju pavyzdžiu.

5. **Piniginiai išlyginimai prie didelių statybos objektų gali padaryti pertvarkymą neįmanomą**. (§§ 15, 16). Šalių susitarimas iš šių veiksmų kiek tik galima eliminuotinas. Įstatymai kai kur čia daugiau remiasi komisių nutarimais, palieka plačią galiaj yu nuožiūrai. Šis, apskritai, yra vienas iš opiausių pertvarkymo klausimų, smulkmeniskiai neribojamas, ir jam vykdyti paprastai suteikiama komisijoms plačią galiaj.

6. Smulkiai vykdomųjų fazijų atžvilgiu peržiūrint, ivestini, gal būt, ir aukšciau minėto pasiruošimo — **priešprojekto (avant - projét) veiksmai**.

Jau esamoje redakcijoje įstatymo projektas turi daug ką žymiai pranašingesnio už užsieninius. Svarbiausia, — vykdo-

moji įstaiga — Žemės Tvarkymo Departamentas, jo techninis ir administracinis personalas su žemės tvarkomosiomis komisijomis, įeinant pagal bendl. žemėtv. įstatymą ir teismo atstovui, padaro labai rimtą įstatymo vykdyme pliusą. Be to, čia galima patikėti jau daug ką ir dėl turimo jau didelio žemės ūkio žemėtvarkoje patyrimo.

Reikšta rimtą abejonių ir net daugelio išsitarta griežtai prieš miestų pertvarkymą analogišku kaimams vykdymo procesu. Ypatingai prisibijoma, kad **pasileika veik tie patys vykdytojai**.

Baimė, reikia tikėtis, nepagrūsta. Tos klaidos, kurios buvo padarytos 1924—1929 miestų praplėtimo srityse, dėl igyptos praktikos, dėl gyvų nevykusiu pavyzdžiu, greičiausiai nebebus pakartotos. Nemaža rūpintasi ir tuo, kad darbus vykdys preciziškesnio matavimo technikoje nepasiruošę vykdytojai — matininkai. Tai gal iš dalies ir blogybė, betgi ji negalima patyti aukšciau už Lietuvos parceliacinio veido deformaciją, kuri nežmonišku tempu dabar vyksta. O miestų matavimo menas bedirbant bus atrastas. Šiam reikalui patvarkyti įstatyme vienu žodžiu privaloma užsiminti. Mat, tik šiuo būdu įpareigojus, pamečiui atsiranda noroms nenoroms ir reikiamų lėšų, ir žinių, ir darbo pajėgumo. Kad ištisinės trianguliacijos visam krašte nėra, nors ji ir reikalinga, tuo čia dar mažai galime baimintis.

Taigi, tą patį projektą peržiūrėjus, nenuoseklumus kiek paredagavus, tekstą išryškinus — su dideliu atkaklumu privalu eiti pas legislatorių ir ten... laimėti.

8. IR KAIP TOLIAU...

Iš aukšciau suminėtų apgyventomis vietoms patvarkyti nuostatų tokį įstatymą laiko autorius dabar realiausiu, vykdytinu ir neatidėliotinai būtinu. Tai būtų, tarsi, žvaigždelė apsiniaukusiam urbanistiniam dangui Lietuvoje.

Pirmoji jo redakcija Žemės Tvark. D-te pasirodė prieš 2 metus. Tobulintas ir taisytas tekstas iš 7 paragrafų padidėjo iki 39.

Žinoma, jis dar reikalingas sistemingos teisininkų redakcijos. Bet šiandieną, atrodo, dar daugiau jis reikalingas nuoširdaus jų pripažinimo. Ir tai gana tragiška mūsų valstybės funkcionierių pusė. Administratoriams ar technikams jau nekarta

teko ginti ir įrodinėti šio ar kito įstatymo būtinumą. Iš Lietuvos padangės tokia praktika privalėtų išnykti ko skubiausia. Neretu, svarbiu atveju, dažnoje srity šiandieną legislatoriaus ir, apskritai, teisininko — praktiko pažangumas dar nejaučiamas. Tenka kovoti net su nereto teisininko (šiaip gabaus ir didelio vienos civilinių ir baudžiamų procesų žinovo) obskuranizmu, kurį jis rodo atitinkamais teisnio statybos tvarkymo ir toje srity pasaulinės pažangos reikalais. Pernelyg rimtas įsirausimas ir sename kiaute užkietėjimas. Čia primintini labai reikšmingi J. E. Valstybės Prezidento žodžiai: „...Mums, lietuviams, reikia daugiau mokyti žmonių, nusimanančių apie įvairias teisės šakas ir nusivokiančių apie įvairias Lietuvos gyvenimo sritis. Kuo daugiau priaugs tokiu juristų ir politikų, tuo patogesni bus ir mūsų įstatymai“¹⁴⁾.

Kai Rusijoje auklėta teisininkų karta pradės išeiti iš aktyvaus Lietuvos gyvenimo, kai universiteto auklėtiniai teisininkai, ekonomistai per literatūrą, studijines keliones gyviau supras Vakarų Europos pulsą, jiems bus suprantama tada ir tikra miestų tvarkymo prasmė ir reikšmė. Kai i jų tarpa dar įsimaišys pajęgi, vakarietiškai auklėta ar šiaurės valstybes gerai pažįstanti viena kita asmenybė, visos reikalingiausios normos pasieks ir mūsų kraštą. Autorius tuo pilnai tiki. Deja, tik bus gerokai pavėluota. Revoliuciniai šuoliai betgi čia nepageidaujami, tenka eiti evoliucionuojant, nors ir besiskubant. Kas kita techninės, pritaikomosios sritys, čia galimi ir ištisi etapų praleidimai (Kaunas, pvz., nuo arklinio tramvajaus iki autobuso). Miestų tvarkyme teisinė eiga privalu greitinti, evoliucionavimą stumte stumti, nepasilikti nuo kitų, kaip dabar, net pusiašimčiais metų. Miestų žemės reformos, teisių, nusavinimų, investicijų prievolėse, vertinimų—kainojimų ir viešiems reikalams plotų sferose reikalinga, — nors ne taip jau revoliucionieriškai, bet vis dėlto — reformuoti, atsinaujinti, gyventi kartu su kitais. Negalima nieku būdu užkietėti a. a. carinės Rusijos dvasioje, nuo kurios lengvai atsisakė prieš dešimtmetį ir Latvija, ir Lenkija.

Liūdna dar, kad ir universitete stokoja mokslo planuose kai - kurių, šią sritį kaip tik tvirčiau pagilinančių, su miestų statybos technika su cementuojančių, disciplinų. Šių dienų Lietuvos teisininkas aukštosios mokyklos sienose negauna, pvz., né menkiausio kadastrinės technikos supratimo.

¹⁴⁾ Iš kalbos, pasakytos Tautininkų Saj. suvaž. 1937.I.5.

Nenuostabu dėl to, kad ir naujausi įstatymą (ipotekos) išleidę, iš pat pirmųjų dienų miestų priemiesčių srityse susidurime su nepermatytomis painiauomis. Argi begalima, šiandieniniam tempui taikantis, užmiršti techniškąją to įstatymo dalį, kuri vakaruose jau šimtmečio praktika paremta! Ir vis dėlto toks žingsnis padarytas. Jį, žinoma, tenka sveikinti, kaip labai gerą norą; kaimų sritims jis savo uždavinį ir pasieks. Bet miesteliams, apgyventoms vietoms, miestams? Primintini šia proga p. minist. J. Stanišauskio žodžiai: — „Pas mus retai kada kitų kraštų praktinės veiklos etapai yra tiriami...“¹⁵⁾.

Teisinių formų trūkumui dedasi dar ir kai-kurios kitos priežastys. Viena tokiai skaudžių, prisidedančių dar prie pabloginimo — yra trūkumas ištisinės, nuolat sistemingai papildinėjamos juridiniai—teritorialinės nuotraukos. Jei ne ši spraga, daugybė dabar neigiamo veiksmingumo sprendimų būtų daromi tikriausiai teigamo. Nuosavybinėje srityje statistinio vaizdumo stoka neleidžia giliau ižvelgti daugelio negerumų, blogybių. Drumstame vandenų lengva maišytis ir didelėms, pavojingoms žuvims. Jos sunkiai tepastebimos.

Ištisinė grafinė statistika dar ir šiandien vis taip pat sunkiai ne technikams prieinama. Autorius šia proga norėtų paraginti kaip tik visus šios srities techniškuosius darbuotojus, matininkus, tvarkytojus surenkamo savo darbuotėje techniniu operato nelaikyti tik siauros istaigos žinioje. Kad kiekvienas surenkamas, vaizdžiau nusisekęs savo profesiniam darbe notarinių transakcijų, ar šiaip civiliniai, turto judėjimo vaizdas, per straipsnius, paskaitas, asmenine informacija ar kitu keliu būtinai patektų išryškintai ir teisinės, ekonominės srities specialistams. Nuo šios informacijos gausumo, nuo vis gilesnio ir gilesnio su esama padėtimi supažindinimo, ryškiu grafiniu vaizdu įtikinimo, daug pareis visų kitų, čia dar svarbų balsą ir veiklą turinčių, profesionalų faktinojon padėtin išjautimas, išigyvenimas. Daugeliu atvejų rimtesnis mūsų įnašas leis lengviau pastumėti ir, gal, sudinaminti šią ne pirmyn, o, rodos, atgal žengusią sritį.

Patyrimo nebuvo ir su žemės reforma. Čia dargi užsieninių pavyzdžių nebuvo. Revoliucinis žingsnis pradėtas labai atkakliai. Vėliau bevykdant ir beadministruijant kas pastebėta tai-syta, papildyta.

¹⁵⁾ J. Stanišauskis, 1932 Kosmos XIII t. 377 p.

Tokio pat atkaklumo reikia ir apgyventų vietovių žemėtvarkai ryžtantis.

Prieš, visokiais neišgriaunamais teisės ir kit. argumentais užsibarikadavusių, niekad netrūko ir netrūks. Bet šiandien, kai su savo Gargždais, Naumiesčiais, Jurbarku, Kybartais stovime šalia Šilutės, Širvintos ar Eitkūnų, daryti fizinių ir teisinį palyginimą, kaip dabarčiai, taip ir ateičiai, visai ne pro šalį.

Mes teorijoje ir nejudomų nuosavybių disponavimo reikale ne kartą pripažistame, kad visuomeninis labas turi pirminybę prieš asmeninę naudą. Praktiskai, tačiau, kur tik parliečiam apgyventų vietų tvarkymo reikalai, įstatyminių spragų nuopelnui, dažniau vyksta priešingas efektas. Kur-ne-kur, bet ši sfera daugiausia reikalinga, kad visuomeninis labas eitų prieš neužpelnytą savanaudiškumą (Gemeinnutz geht vor Eigennutz). Šio posakio turiniui gyvendinti reikia šiek tiek persiorientuoti. Palikę gatves nusipirkti mažytėms ir bėdnutėms savivaldybėms, palikę nusavinamuosius procesus kaip jie yra civ. teis. §§ 575, 589, palikę nuosavybės disponavimo teisę pagal 420—432 §§ — geresnio nieko nesulauktume. Šie paragrafai, aišku, paremti ir išplaukia iš mūsų konstitucijos. Tačiau lygiai tas pats yra ir belgo, olando, šveicaro, ar, pagaliau, prūso konstitucijoje. Ten tačiau galimi ir zoniniai nusavinimai, ir žemėtvarka be kompensacijų, ir šimtai suvaržymų planavimo bei statybos reikalams. Taip, jie lygiai tiek pat galimi ir pas mus, iš tos pačios mūsų konstitucijos išeinant. Trūksta, tur būt, tik persiorientavimo.

Lieka dar klausimas, ar zonavimai, žemėtvarka ir pn. reikalingi? Tiek maža miestų, maža ir tokų žemių... Išsamiau išsitarci jau pertrumpa. Bet smulkėjimas, krašto pramonėjimas prasideda. Jis neabejotinas. Ir geografai ir ekonomistai tai tvirtina. Ir autorius pilnai yra įsitikinęs, kad šie veiksmai pas mus yra jau daug kartų reikalingesni, negu ten, kur kitur, už sienų, kur ir policijai (Baupolizei) įduota labai daug jėgos.

Tik šitą kelią turėdami, gal dar ir pajėgtume susilyginti pažangoje su kaimynais. Jie savais skaudžiai patyrimais daug kur mus gali perspėti. Ir tų skaudžių dalykų tikrai nebereiktų kartoti, jei apsidairyti nepamirštume.

Yra, žinoma, mūsų valstybininkų tarpe gausiai ir tokiių, kurie tvirtai įsitikinę, jog šitos ar analoginės teisinės normos mums nereikalingos, nekonstitucinės ir... negalimos. I juos, tad, ir reikalinga eiti su nemažu atkaklumu...

LITERATŪRA. Kad paskutinieji iš legislatūros ir teisės sferų paeinėteigimai išryškėtų, nurodoma šiek tiek ir svetimos literatūros. Kiek leido straipsnio apimtis, ta pat proga apibūdintas ir Lietuvos apgyventų vietų parcliacinis veidas. Jis yra perspėjamuoju rodikliu ieškoti istoriškai analogijos kitur ar kurių visai naujų Lietuvos gyvenimui aplikuotų normų. Apgyventų vietų žemėtvarkos klausimai svetimoje literatūroje buvo nagrinėjami prieš 30—40 metų, jų aktualumas tada buvo ten didžiausias. Todėl nurodomi kai-kurie to meto pagrindinesni straipsniai ar studijos. Pokarinis laikotarpis parcliacinius klausimus spaudojo vėl atgaivino. Daug kur ryšys su noveliuotais senesniais įstatymais, daug ir kita, jau platesne, žemės reformos plotme. Gausumas su tuo surištos literatūros nepaprastas, todėl tenuodamis tik koarčiausiai susiję su kalbamaja tema. Žemėtvarkos įstatymai ar statybinių įstatymų rinkiniai, kur yra ir žemėtvarkos įstatymas ar jo kai-kurie pagrind. paragrafai, saraše pažymėti žvaigždute. *

Kursivu spausdintieji teiktini žemėtvarkos darbuotojams ypatingai nuodugniai pažinti; ju nurodoma ir kaina. Dėl vienos stokos, šiaip gausingą literatūrą plačiau išminėjus, paminėtiems įstatymams smulkus vietas Vyr. Žinių lapas ar Nr. su pilna data čia nenurodinėjamas. Be to, jų oficialiuose leidimuose surinkimas pagal nustatytas takas būna brangus. Daug pigiau apsieina įsigijimas atskirais, dažn. neoficialiais atskirų autorių ar redaktorių rinkiniais, kuriu kiekviena valstybė turi, dargi su komenterais. Jų išminėti, be abejo, neįmanoma.

I. STATYBINĖ ŽEMĖTVARKA IR ĮSTAT. TEKSTAI.

- Baumeister, Classen, Stübben. Die Umlegung städtischer Grundstücke und die Zonenenteignung. 1897.
Abendroth. Die Umlegung v. Bauland. Allg. Vermess.-Nachr. 1902.
Küster. Die Erschließung v. Baugeländen u. die Bildung geeigneter Baustellen durch Umlegung der Grundstücke. 1903.
Stübben. Neuere Bestrebungen zugunsten eines preussischen Umlegungsgesetzes f. städtische Baugrundstücke. Zeitsch. f. Wohnungsw. 1904.
May. Die Regulierung v. Baugrundflächen in Baden. Zeitsch. f. Wohnungsw. 1904.
* — Das Gesetz betr. d. Umlegung v. Grundstücken in Frankfurt v. 28. Juli 1902 u. Abänderungen v. 8. Juli 1907. Einführung des Gesetzes f. a. preuss. Gemeinden d. Art. I Ziff. 10 des Preuss. Wohnungsgesetzes v. 18.III.1918.
* — Baugesetz für den Freistaat Sachsen 1900.VII.1 ir pakeistas 1932. VII.20 §§ 54—75 Umlegung u. Enteignung v. Grundstücken.
* — Umlegungsordnung i. Prov. Westfalen 1920.
* — Das Bayerische Gesetz über die Erschließung v. Baugelände v. 1.X.1923.
* — Würtemberg. Gesetz über die Erschließung v. Bauland durch Umlegung und Grenzregelung v. 18.II.1926.
* — Prawo budowlane i zabudowania osiedli (1928.II.16) §§ 68—170 Silesia działek budowlanych.
* — Entwurf eines Städtebaugesetzes nebst Begründung §§ 69—111. Umlegung u. Grenzberichtigung v. Grundstücken.
* — Gesetzentwurf betr. d. Zusamenlegung städtischer Grundstücke išspausd. kaip priedas prie knygos „Die neue Stadt“ Hugenbergo red. 1935. Stübben. Zonenenteignung u. Umlegung in Amerika. 1922. Zentralbl. d. Bauverw. 173 p.
Monserrat. Législation de la voirie rurale et urbaine et des lotissements. 240 p. 11,40 Lt.
Polti. Etude théorique et pratique sur les lotissements. 1936.
Marquardt. Ein Würtembergisches Gesetz über d. Erschließung v. Bauland durch Umlegung u. Grenzregelung. 1926 „Neubau“ sás. 20.
Jasper. Städtebaugesetz u. Umlegung. 1926 Zeitschr. f. Vermessungswesen sás. 7.
Kožoušek. Scelovani pozemku v obvodu Velkého Brna. 1928 Zememer. Vestnik 8 Nr.

- Faltus. *Úprava pozemkové držby pro účely stavebni.* 1928 Zememer. *Vestn.* 10 Nr. 14 bréž.
- Göbel. Empfiehlt sich eine landwirtschaftliche Umlegung in Stadtgebieten? 1929 Zeitschr. f. Verm. 14 sás.
- Fries. Bauplatzumlegung in Baden. 1929 Zeitschr. f. Verm. 16 sás.
- Solinus-Strack. *Das Verfahren der Baulandumlegung auf der Grundlage der Lex Adickes, mit besonderer Berücksichtigung der Kleinstädte u. Landgemeinden.* 1930.
- Rohleder. *Komentar Lex Adickes. Das Gesetz betr. die Umlegung von Grundstücken.* 2 laida 1931. 106 p. 12 Lt.
- Ketter. Einiges von der grossen Kölner Baulandumlegung. 1932 Allg. Verm. Nachr. 44 ir 45 Nr.
- Schröder. Die Grundstücksumlegung und ihre Bedeutung für die Erschließung v. Bau- u. Siedlungsgebiete. 1935 Allg. Verm. Nachr. Nr. 24.
- Cazenavette. *Extension des villes et lotissements* 1936. 254 p. 17,50 Lt.
- „Zurnalas „Lotissement et urbanisme“ éjēs 1928—29, 1929—30.

II. NEATJUNGIAMAI SU ŽEMETVARKOS DARBU SURIŠTI KAINAVIMU, NUSAVINIMU, ŽEMĖS REFORMOS KLAUSIMAI.

Kainavimai.

- Groll. Über die Bewertung v. Grundstücken bei Baulandumlegungen. 1931 Zeitschr. f. Verm. 16 Nr.
- Blattau. Der richtige Wert der Grundstücke. 1934 Allg. Verm. Nachr. 1 Nr.
- Roca. L'évaluation des immeubles aux Etats-Unis d'Amérique. 1934 Journ. d. Geometr. et E. Fr. 164 Nr.
- Strinz. Der Wert des Baulandes u. die Wirtschaftlichkeit des Bebauungsplans. 1932 Allg. Verm. Nachr. 28 Nr.
- Danger. Évaluation immeubles pour expropriation 1935. Journ. d. Geometr. exp. et. top. Fr. 181 Nr.
- Pavlu. *Odhady držebnosti v mestech a na venkove* (1936). 400 p. 22 Lt.
- Cistecky. Vliv stavebnich predpisu na hodnotu mestkych pozemku a bytovou otazku (1934). 90 p.
- Prausser. Die Grundstückschätzung. 1931. II laida. 92 p.
- Albert. *Die Schätzung der Grund- u. Gebäudewerte.* 1935. II laida. 372 p. 20 Lt.
- Muthmann. Bodenpreis und Bodenart. 1936. Reichsplanung 11 sás.

Nusavinimai.

Be to, nusavinimo, atlyginimo principo ir žemės teisių suvaržymo atat. paragrafai žemiau įvardintuose įstatymuose:

- a) Austrijoje, Vengrijoje, Čekoslovakijoje. Nusavinimo įstatymas 1871 m. (Budapeštui), senų trobesių nusav. 1876 m., zoninio nusavinimo įstat. 1881 m. (visai Vengrija), asanacijos įstat. 1893 m. (Prahai), 1921 m. Vengrijos nusavinimo įstat. mažu butų statybos tikslams, 1929 m. įstat. Austrijoje su 1930 m. papildymu Vienai, kur nusavinimas leidžiamas iš privačiu asmenių reikalams.
- b) Anglijoje 1892 m. senų kvartalų asanacijos įstat., 1909 m. papild. ir patais. 1919 ir 1925 m. Town Planning Act ir 1930 m. pakeistas — naujausis įstat. (Town a. Country Planning Bill).
- c) Belgijoje, 1883 komunalinis įstat., 1858 su 1867 papild. zoniniams nusavinimui įstat., 1889 mažu darb. butų ir 1914 m. juostomis statybinio uždraudimo didesnėse gatvėse įstatymai.
- d) Danijoje, 1925 m. reguliac. reikal. ekspropriacinių nuostatai ir 1928 m. statybos linijų tranzitinėms gatvėms įstat.

- e) Italijoje, 1865 m. zoninio nusavinimo ir viešiems reikalams nusav. (Legge sulle expropriazioni per causa d'utilità pubblica) įstat. miestams virš 10 000 gyv., 1923 m. turto vertės prieauglio nuostatai.
- f) Ispanijoje 1924 m. komunalinis, pigių butų įstat. (panaikinę senajį 1879 m. nusavinimo įstatymą).
- g) Lenkijoje, Valstybės Prezidento aktu įstat. 1927 ir 1928 m., statybos įstat. su atit. Vid. Reik. min. instrukcijomis 1935 ir 1936 m.
- h) Olandijoje, 1901 ir 1905 m. apgyvendinimo įstat. ir 1921 m. mažu miestelių įstatymas.
- i) Prancūzijoje, Nusavinimo įstat. vieš. reik. 1841 m. su papild. ir pakeit. 1914, 1919 m. rajoninių nusav. (exprop. globale), 1921 m. (salyginiai nusav.), 1925 m. (sporto reikalams) su specialiomis minist. instrukc. (pavzd. aviacijos ir sporto terenams, 1932.VII.12).
- k) Švedijoje, Norvegijoje, 1874 m. stat. įstat., 1907 m. Švedijoje miestų statyb. teisės papild. ir 1931 m. pats naujasis (Europoje) planavimo — statybos įstat.
- l) Prūsijoje, Vokietijos provincijose, Reiche, 1875 m. statyb. linijų (Fluchtliniengesetz), 1886 m. Hamburgo assanac. zoninio nusav. įstat., 1900, 1904, 1932 m. Saksonijos, žemėtvarkos ir jos pritaikymo 1902, 1907, 1919 m. (Lex Adickes) įstat., 1918 m. apgyvendinimo (Wohnungsgesetz), 1907 m. (1909 m. Saksonijai) apsaugos įstat. (Veranstaltungs-) ir 1933 m. apgyventų vietų įstat. (Wohnsiedlungsgesetz) su daugybe atitinkamų giliai teisiniai veiksminguo instrukcijų — aplinkraščių. (Pavzd.: Verordnung ü. Baugebiete, Regelung der Bebauung 1936.II.15, Runderlass ü. die Anbau an Verkehrsstrassen 1936.IX.8, Verordnung über die Zulässigkeit befristeter Bau sperren 1936.X.29 ir kt.).
- Katz. Enteignung u. Städtebau 1909 Städtebau. Vortr. II t. 6 sás.
- Baumeister. Gemeinwohl u. Sondernutzen im Städtebau 1918. Städtebau. Vortr. VIII t. 4 sás.
- Moll. Das neue eidgenossische Enteignungsgesetz. 1932 Schweizerische Zeitsch. f. Verm. u. K. 3 Nr.
- Ketter. Neue Wege der Enteignung. 1934 Allg. V. Nachr. 20 Nr.
- Cvrk. Potreba nové úpravy vyvlastnovaciho rizeni pro ziskání pozemku na práce verejné. 1934. Sobota. 33 Nr.
- Ketter. Technik der Altstadtsanierung su priedu „Neue Wege der Enteignung von Grundeigentum“. 1935. 76 p. 5,50 Lt. (taip pat spausd. 1935 m. Allg. Verm. Nachr. Nr. 4—10).
- Ketter. Die Entwicklung der Enteignungsgesetzgebung seit dem Umschwung. 1935. Allg. Verm. Nachr. 22 Nr.
- Ketter. Drei Vorschläge zur Altstadtgesundung u. Gebäudeerneuerung. 1936 Allg. Verm. Nachr. 4 Nr.
- Carpentier. Code métropolitain de l'expropriation pour cause d'utilité publique et de l'aménagement, de l'extension et de l'embellissement des villes. 1926.

Zemės reforma.

- Damaschke. Die Bodenreform. Grundsätzliches u. Geschichtliches zur Erkenntnis u. Überwindung der sozialen Not. 20 laida. 1923.
- Werneburg. Das Baurecht im Privatrecht in der Gewerbeordnung u. im Reichstraffgesetzbuch. 1928.
- Heilmann. Bodenrecht u. Baurecht. 1935. Deutsch. Recht 6 sás.
- Ketter. Ein neues deutsches Boden- u. Baurecht. 1936. Allg. Verm. Nachr. 30 Nr.
- Heiligenthal. Städtebaurecht u. Städtebau. I t. (1929). 170 p. 20 Lt.
- Hedemann. Die Fortschritte des Zivilrechts im 19. Jahrhundert. II tomo 2 dalis. 1935. 406 p.
- Kurandt. Bodenpolitische Massnahmen zur wirtschaftlichen Erschließung ländlicher Siedlungsgebiete. 1936. Allg. Verm. Nachr. 1 Nr.
- „Jahrbuch der Bodenreform“.

III. APGYVENTOS VIETOS PRAPLÉTIMAI, PARCELIACIJOS, KOVA SU SPEKULIACIJA, JURIDINIAI GATVIŲ KLAUSIMAI IR INVESTICINĖS RINKLIAVOS, ŽEMĖS POLITIKA, ŽEMIŲ KLAUSIMĄ LIEČIANČIOS MONOGRAFIJOS.

Stübben. Die Durchführung v. Städterweiterungen mit besonderer Berücksichtigung der Eigentumsgrenzen. 1906. Städteb. Vortr. I t. 6 sas.

Félix. Extension et aménagement des villes. 1926.

Ziebill. Grundbesitzer u. Gemeinde im Fluchlinienrecht. 1925.

Linden. The land problem and town development in Sweden. Pask. 1926 tarpt. Vienos kongrese.

— Miestų reguliaciniai planai iš žemės nuosavybės požvilgio. 1929. The Journ. of the Surveyors Inst. 8 sas.

Ehlgötz. Die Umgemeindungen in Westdeutschland. 1929. Stadt u. Siedlung 2 ir 3 Nr. 18 pav.

Eberstadt. Bodenparzellierung u. Wohnstrassen. 1911. Städteb. Vortr. IV t. 7 sas.

Eberstadt. Die städtische Bodenparzellierung in England u. ihre Vergleichung mit deutschen Einrichtungen. 1908.

Redlich. Hygiene, Bauordnung und Parzelierung. 1914. Städteb. Vortr. VII t. 6 sas.

Rey. La spéculation sur les terraines et l'hygiène des gr. villes. Pask. 1907 tarpt. higienos Kongrese.

Eberstadt. Die Spekulation im neuzeitlichen Städtebau. 1907.

Goldschmidt. Gesetze gegen die Verunstaltung landschaftlich hervorragender Gegenden. 1912.

— Gesetz über d. Verkehr m. Grundstücken v. 10.II.1923 (Abänderungssetz v. 24.V.1923).

— Propriété privée et Urbanisme — tuo klausimu specialių straipsnių rinkinys. 1936. „Urbanisme“ 47 Nr.

Kiesling. Übertragung der Erteilung der baupolizeilichen Genehmigung bei Grundstücksteilungen auf das Stadtvermessungsamt. 1929. Zeitsch. f. Vermess. 2 sas.

Solinus. Die Bauzonenumordnung für Stadt u. Land. 1936.

Rusch. Forderungen der Raumordnung an die Siedlung. 1937. „Städtebau“ vasario mén.

Sternegg-Inana. Städtische Bodenpolitik in neuer u. alter Zeit. 1905.

Gmünd. Bodenfrage u. Bodenpolitik in ihrer Bedeutung für d. Wohnungswesen u. d. Hygiene. 1911.

Pesl. Die städtische Grund u. Boden. 1912.

Tornow. Verwaltungsrechtliche Wege städtischer Bodenpolitik u. ihre wirtschaftliche Bedeutung. 1916.

Kay. Acquisition of land for town planning in Denmark. Pask. 1926 m. tarpt. Vienos Kongrese.

Käsner. Die Beziehungen der Kommunalen Bodenvorratswirtschaft zum modernen Städtebau. 1929.

Lamour. Kommunale Bodenpolitik. 1929. Allg. Verm. Nachr. 32 Nr.

Strinz. Liegenschafts- u. Vermessungswesen im Dienste Städts. Bodenpolitik 1934. Allg. Verm. Nachr. 2 Nr.

Wentzel. Städterweiterungsplanung u. Freiflächensicherung auf der Grundlage der neuen Planungsgesetze. 1937. „Städtebau“ 1 Nr.

Sass. Die Heranziehung der Anlieger zu den Strassenbaukosten. 1913.

Martin. Die Verteilung von Kosten städtischer Strassen auf die Anlieger. 1929. Zeitsch. f. Verm. 6 Nr.

Monsarrat. Les voies urbaines publiques et privées. 1924.

Strinz. Angemessener Beitrag der Anlieger zu den Strassen u. Freiflächen u. sein Einfluss auf die Wirtschaftlichkeit des Bebauungsplans. 1932. Zeitschr. f. Verm. 9 Nr.

Meffert. Zur Reform der Anliegerbeiträge. 1932. Bauamt u. Gemeindebau 8 Nr.

Ketter. Strassenkosten verteuren das Wohnen. 1935. Allg. Verm. Nechr. 28, 29, 30, 31 Nr.

— Pilsetu zemju likums 1928 g. su pakeit. ir papildymais 1929, 1931, 1933 ir 1934 (Latvijoje).

Vanags. Pilsetu zemju likums, instrukcija vina izvešanai dzive un noteikumi pilsetu apbūves un izbūves planu izstradašanai. 1929. Merniec. u. Kult. Vestn. 3—11 Nr.

Jakubik. Opisy stosunków własnościowych i servitutowych w gettach. Pańska techn. suważ. Lvove 1910 m. išsp. „Pamietnik V Zjazdu techn. 1911.“

Liventāl (red.). Rigas pilseta un agrarreforma. 1924. 136 p. 2 planai ir 1 schema.

Schürmeyer. Siedlungspolitik u. Städterweiterung in Frankfurt a/m. 1928. Stadt u. Siedlung 1 Nr. 31 pav.

Drerup. Grundstücksmarkt u. Wohnungswesen d. St. Münster im Rahmen der Leistungen städtischer Bodenpolitik. 1930.

Gut. Sanierung ungesunder Stadtviertel in Amsterdam. 1931. Stadt u. Siedlung 2 Nr.

Lamze. Territorijas problema lielrigas izbuvē, separatas iš „Riga ka Latvija galvas pilseta“. 1932.

Beneš. Vliv regulačních a parcelačních planu na ceny pozemku v nove upravovanych oblastech Velké Prahy. 1933. Vestn. Hl. m. Prahy 44 Nr.

Klemmt. Boden- u. Siedlungspolitik d. St. Königsberg Pr. Ein Beitrag zur Boden- u. Siedlungspolitik deutscher Städte. 1936. 140 p. 10,40 Lt.

Penaz. Stavební rozvoj mesta Brna. 1929. Stavba mest a obci venhovskich 1—4 sas.

Williams. The law of City planning a. Zonning. 1922.

Szymkiewicz. Prawo budowlane i zabud. osiedli. I t. 1930. 455 p., II t. 1929. 143 p., III t. 1934. 268 p.

Felinski. Miasta, wsie uzdrowiska w osiedleńczej organizacji kraju. 1934. 248 p.

Courcelle. Législation du bâtiment. 1930. 2 laida. 1028 p.

Dautry. „Urbanisme et les décrets-lois“ ir eilė kitų straipsnių, legislacinių aktų projektų. 1935. Urbanisme 40 Nr.

Bird. Town planning for small Communities. London.

Adams. Recent advances in town planning. (Sutrumptas vertimas ir rusiškai 1935 m. „Noveišja dostiženja v planirovke gorodov“).

— Olandijos miestų tvarkymo reik. skirtas numeris 1936 „Urbanisme“ birželio mén. (45 Nr.).

Michalčenko-Palgov. Kommunalnoje zakonodatelstvo. (SSSR). 1936 m. Piatigorsk. 312 p. (primintini nuostatai ypač a) apie žemės viešiems reikalams išémimą iš valdymo 1929.III.4 ir papild. 1934.II.10; b) apie miestų žemiu ištirimus, išnuomavimus, ūkinį tvarkymą miestų užmiestinių žemų (vneselitelnaja) 1932—1934 m.; c) statybos teisė civiliniame teisyne; d) apie gatvių ir šaligatvių tvarkymo prievoles).

— O sostavleniji i utverždeniji projektov planirovki i socialističeskoy rekonstrukcijii gorodov i dr. naselennych mest SSSR iš 1933.VI.27.

1936 m. kaimų vienasėdžiaių skirstymo statistinės nuotrupos

Šiame rašinyje užsibrėžta statistiškai nušvesti tuos 1936 m. žemės tvarkymo darbų požymius, kurie nebuvu paliesti šių darbų apžvalgoje¹⁾. Čia skaitytojui bus pateiktas pluoštas statistinių nuotrupų, sudėliotų 1935 metais ŽiM. išėto identiško straipsnio tvarka²⁾.

1. Atlikto darbo kiekis, skirstomų kaimų ir ūkių dydžiai³⁾.

Metai	Išskirstytą kaimų	Sudaryta vienasėdžiu	Sutvarkytas plotas ha	% visc atlikimo darbo objekto	Vidutinis tvar-komo kaimo plotas ha	Vidutinis vienasėdžio plotas ha
1919	27	551	8.621	0,44%	319	15,6
1920	59	1.147	15.480	0,78%	262	13,5
1921	165	3.692	52.615	2,67%	319	14,2
1922	279	5.104	80.343	4,07%	288	15,7
1923	149	2.981	40.469	2,05%	272	13,6
1924	110	2.173	27.193	1,38%	247	12,5
1925	200	4.052	54.954	2,78%	275	13,6
1926	245	5.971	75.986	3,85%	310	12,7
1927	276	6.010	71.756	3,64%	260	11,9
1928	336	6.668	81.147	4,11%	242	12,2
1929	292	6.852	78.382	3,97%	268	11,4
1930	365	8.522	92.935	4,71%	255	10,9
1931	402	10.758	105.392	5,84%	262	9,8
1932	503	11.125	114.363	5,80%	227	10,3
1933	513	12.902	123.497	6,26%	241	9,6
1934	565	14.621	136.207	6,90%	242	9,3
1935	570	12.817	120.200	6,09%	211	9,4
1936	528	12.255	111.400	5,64%	211	9,1
Iš viso	5.584	128.201	1.390.940	70,48%	249	10,8

1) Žiūr. inž. Z. Bačelio straipsnį „Žemės tvarkymo darbai 1936 m.“. ŽiM 1937/1, pusl. 34—45.

2) ŽiM. 1936/2, pusl. 13—19.

3) ŽiM. 1936/2, pusl. 14 išėtoje lentelėje yra keletas klaidų, kurias reikia ištaisyti pagal šios lentelės duomenis.

Iš lentelės matyti, kad pernai įvykdyma 70,48% viso atlikinto darbo objekto, skaičiuojant, jog atliktu ir atliktinu darbų objektas sudaro 1.978.913 ha. Lentelės duomenys taip pat rodo, kad 1936 metais darbų atlikta bent kiek mažiau negu 1935 ir 1934 metais, nors dirbo beveik tas pats matininkų skaičius. Kiekinis darbų sumažėjimas yra nušvestas inž. Z. Bačelio straipsnyje, išėtame ŽiM. 1937/1 Nr. (pusl. 41—43).

Vidutinis sutvarkytų kaimų vienasėdžių ploto tolygus mažėjimas (1936 m. — 9,1 ha) patvirtina išvadą, kad dabar skirstomi smulkesnio žemės valdymo kaimai.

Kokių dydžių ūkius palietė 1936 metų kaimų vienasėdžiais skirstymas, rodo naujai sudarytų vienasėdžių žinios:

Ligi	1 ha	— 797 vienas.,	376 ha ploto,	6,9%
1— 2 „	imtinai	— 947 „	1.427 „	8,2%
2— 5 „	„	— 2.681 „	9.308 „	23,1%
5— 8 „	„	— 2.304 „	14.900 „	19,8%
8— 10 „	„	— 1.134 „	10.156 „	9,8%
10— 12 „	„	— 821 „	8.998 „	7,1%
12— 15 „	„	— 909 „	12.205 „	7,8%
15— 20 „	„	— 868 „	14.998 „	7,5%
20— 30 „	„	— 718 „	17.291 „	6,2%
30— 50 „	„	— 351 „	12.926 „	3,0%
50—100 „	„	— 66 „	4.191 „	0,6%
100—150 „	„	— 5 „	572 „	0,05%

Kaip ir 1935 metais, dažniausias vienasėdžių grupes sudarė ūkiai nuo 2—5 ha ir nuo 5—8 ha, didžiausias vienasėdis — 156 ha, mažiausias — 0,01 ha, vidutinis vienasėdžių ūkių dydis 9,1 ha.

Žemės ūkių smulkėjimo vyksmas atrodo taip: taip vadinosios liustracijos metu 1936 metais išskirstytą plotą sudarė 4730 ūkiai (3.325 pagrindiniai ūkiai ir 1.405 dešimtininkų ūk.). Prieš pat skirstymą buvo 10.347 ūkiai, o po išskirstymo sudaryta 11.601 vienasėdis, vadinas, žemės tvarkymo darbų padarinyje susidarė 1254 nauji ūkiai (1935 m. — 849 ūk.), kurie ir yra šeimyninių pasidalinimų pasekmė.

2. Mūsų žemės tvarkymo radikalumo polinkis.

	1935 m.	1936 m.
1 sklype žemę gavo	8.966 vsd.	8.856 vsd.
2 sklypuose žemę gavo	2.546 „	2.314 „
3 „ „ „	383 „	338 „
4 „ „ „	44 „	69 „
5 „ „ „	9 „	15 „
6 „ „ „	3 „	4 „
7 „ „ „	— „	2 „
8 „ „ „	— „	3 „
9 „ „ „	1 „	— „

Šie dviejų metų duomenys rodo, kad žemės tvarkymo radikalumo polinkis mūsų žemėtvarkoje yra pastovus. Pažymėtina, kad **antrinių** sklypų sudarymas yra gryna neišvengiamų aplinkybių padarinys. Tai patvirtina antrinių (pagelbinių) sklypų statistika.

	1935 m.	1936 m.
Pievu	1746	1424 antr. sk.
Miško	1047	1043 „ „
Ariamos	305	212 „ „
Durpių	145	121 „ „
Ganyklų	156	79 „ „
Sodyb. žem.	67	74 „ „
Kitų žemų	36	339 „ „

Panaikindama bendrasias kaimo nuosavybes ir servitutines teises, mūsų žemėtvarka bendrojoje kaimo nuosavybėje palieka tiktais žemes, kurios yra **viešo naudojimo pobūdžio**.
Štai 1936 m. statistinės žinios:

kapams	— 165 skl.	19,70 ha
žvyrynu	— 157 „	40,60 „
molynui	— 85 „	9,78 „
girdykloms	— 63 „	8,62 „
smėlynui	— 41 „	11,50 „
pievoms	— 16 „	11,44 „
miškui	— 14 „	196,49 „
mokykloms	— 13 „	17,38 „

ežerų	—	10 „	79,67 „
durpynui	—	7 „	31,64 „
maudykloms	—	6 „	1,58 „
pieninėms	—	5 „	1,04 „
piliakalnių	—	5 „	1,35 „
sodyboms	—	3 „	1,08 „
pelkių	—	3 „	53,32 „
upių	—	3 „	55,01 „
skalbykloms	—	2 „	0,12 „
linmarkėms	—	2 „	1,77 „
gatvėms	—	2 „	2,13 „
sporto aikšt.	—	2 „	2,24 „
kalkynui	—	1 „	0,03 „
plytinei	—	1 „	0,06 „
elgetynui	—	1 „	2,03 „
atkrantei	—	1 „	0,11 „
šuliniui	—	1 „	0,01 „
malūnui	—	1 „	0,69 „
ganyklai	—	1 „	26,31 „
krūmų	—	1 „	5,05 „

Iš viso 613 sklypų, 580,85 ha ploto.

3. Rėžiai.

1936 metais išskirstytų vienasėdžiais kaimų žemėse buvo 166.936 rėžiai, t. y., vienam ūkiui vidutiniai išpuolė rėžių 14,5, o 100 ha — 155 rėžiai.

Apskritimis žemės rėžingumas atrodo taip⁴⁾:

Grupė	A p s k r i t y s	Didžiausias rėžių skaičius, užtiktas viename ūkyje	
		Vidutinis rėžių skaičius 1 ūkiui	100 ha
Žemaitija			
I	Mažeikių	1,9	17
	Telšių	2,7	24
	Kretingos	4,8	43
II	Tauragės	8,90	90
	Raseinių	13,1	119

⁴⁾ Dėl kurių tikslingu sumetimų apskričių grupės kiek kitaip sudarytos (žiūr. ŽiM. 1936/2, p. 17 ir 1935/2, p. 100).

Vidurinės apskritys			
III	Šiaulių	11,3	87
	Kėdainių	11,6	121
	Panėvėžio	15,3	150
	Biržų	11,8	179
Pietinės apskritys			
IV	Kauno	18	205
	Alytaus	15,6	150
	Seinų	14,9	151
Rytinės apskritys			
V	Rokiškio	23,1	253
	Utenos	24,4	265
	Zarasų	20,3	264
	Ukmergės	20,4	247
	Trakų	18,8	272
Bendras vidurkis			
	visoms apskritims	14,5	155
			—

P a s t a b a: Marijampolės, Vilkaviškio ir Šakių apskričių rėžių statistika, dėl visai nežymaus šiose apskrityse išskirstytų kaimų skaičiaus, nesudaryta.

Didžiausias rėžių skaičius užtiktas Tolkūnų k., Alytaus aps., — 140 rėžių viename to kaimo ūkyje. Šis kaimas susideda iš 25 ūkių, 255,57 ha ploto. Visame kaime buvo 1158 rėžiai, t. y. vidutiniai vienam ūkiui tenka 46 rėžiai.

Paskirose apskrityse ilgiausieji rėžiai buvo:

Alytaus aps.	2,— km	Seinų aps.	2,5 km
Biržų aps.	1,5 „	Šakių aps.	1,— „
Kauno aps.	3,— „	Šiaulių aps.	7,— „
Kėdainių aps.	2,5 „	Tauragės aps.	2,8 „
Kretingos aps.	3,6 „	Telšių aps.	3,— „
Marijampolės ap.	2,— „	Trakų aps.	2,5 „
Mažeikių aps.	5,5 „	Ukmergės aps.	2,8 „
Panėvėžio aps.	4,5 „	Utenos aps.	3,— „
Raseinių aps.	1,8 „	Vilkaviškio aps.	— „
Rokiškio aps.	3,5 „	Zarasų aps.	1,6 „

Ilgiausias rėžis užtiktas Jungirio II dv. kaime, Šiaulių aps. Bendras rėžių ežių ilgis 1936 m. sutvarkytame plote siekė **59,510 km.** Turint galvoje, kad ežios vidutiniai yra 0,40 m plotio, visas ežių užimtas plotas buvo **2,380 ha.** Sklypų sienų ilgis po išskirstymo darbo siekė 9,331 km.

4. Sklypų pasirinkimo būdai.

1936 metais sklypai daugiausia buvo pasirenkami laisvu žemės savininkų susitarimu — 9965 atsitikimai (1759 atsitikimai — be žemės rūšiavimo, 8206 atsitikimai — su žemės rūšiavimu), be laisvo savininkų susitarimo — 1636 atsitikimai (pagal žemės rūšiavimą — 1174 atsitikimai, su žinovų komisija — 433 atsitikimai, burtų keliu — 29 atsitikimai).

5. Kitos statistinės nuotrupos.

1936 m. statistiniai duomenys nurodo, kad 53% (1935 m. — 70%) vienasėdininkų turi nusikelti trobesius į gautas vienasėdijas, o 47% (1935 m. — 30%) lieka senose vietose. Charakteringas reiškinys yra tas, kad 1936 metais tik kiek daugiau kaip pusė žemės savininkų turi kelti trobesius į naujas vienasėdijas. Ankstyvesniais metais nusikeliančių procentas buvo daug didesnis. Ar čia nebus naujo žemės tvarkymo įstatymo įtaka, kurio 89 str. įsakmiae paliepia: „Projektuojant vienasėdžius, reikia žiūrėti, kad, kiek galint, didesnio savininkų skaičiaus sodybos liktų vietoje“!

Šią išvadą iš dalies patvirtina kelerių metų statistiniai duomenys:

	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Liko sodybų vietoje ..	38%	40%	39%	35%	30%	47%
Nusikelia trobesius ..	62%	60%	61%	65%	70%	53%

Detalinė 1936 m. trobesių nukėlimo statistika štai ką rodo:

	Keliama	lieka vietoje
gyvenamų namų	4575	3545
tvartų	4515	3239
kluonų	3950	2296
svirnų	2102	1449
kt. trobesių	2092	1865

Surinktomis statistikos žiniomis neišskirstytuose kaimuose beveik visur buvo užtiktas **trilaukis** (9 kaimuose — keturlaukis, 5 kaimuose — penklaukis, 8 kaimuose — dauglaukis).

Drenuotų žemų kaimuose rasta tik 42 ha (12 savinink.) — Skaistakaimio k., Šakių ap. Atvirais grioviais nusausintos žemės rasta 243,5 ha.

Matininkai, nustatydami sienas, iš viso 1936 metais pastatė **18154⁵⁾** sutvirtintus (cementinius su gelež.) matavimo ženklus (1935 m. — 12.648, t. y. beveik 1,5 kart. mažiau). Vidutinė mat. ženklo kaina Lt 0,76 (1935 m. — Lt. 0,86).

Darbininkų pagalba siekė 87.172 dienos. 81 žemės savininkas suteikti darbininkus atsisakė. Buvo samdyta 132 darbininkai, kuriems sumokėta Lt 47.500. I dieną darbininkui mokėta vidutiniai Lt 2,82 (1935 m. — Lt 2,70).

Lauke matininkų dirbta 13.721 dieną (40%), kameraliai — 20.534 dienos (60%). (1935 m. — 43% ir 57%).

Faktinis valdymas matuotas 4382 ūkiuose, 43.647 ha ploto, t. y. apie 39% viso sutvarkyto ploto.

Prieš išskirstymą vienasėdžiais sutvarkytuose kaimuose buvo 73,86 ha ploto, 116 km kelių, po išskirstymo — 86,92 ha ploto, 124 km.

Tokios yra būdingesnės 1936 m. kaimų vienasėdžiais skirstymo darbų nuotrupos.

5) Čia pažymėti tik ženkli, pastatyti kaimų vienasėdž. skirstymo padarinyje.

Kultūr. P. Gaidamavičius

Biržulio ežeras

Biržulio ežeras yra Telšių aps., Varnių vls., i šiaurės rytus nuo Varnių miestelio ir i vakarus nuo Pavandenės bažnytkaimio. Jo geografinė padėtis yra tarp $55^{\circ}40',1$ ir $55^{\circ}48',3$ geografinio platumo ir $22^{\circ}24',3$ ir $22^{\circ}27',2$ geografinio ilgumo nuo Grinvičio. Jis yra pailgos formos su siauru kakleliu viduryje. Ilgiausioji jo ašis eina NS kryptimi.

1904 metais Biržulio ežerą tyrė Vilniaus ichtiologų draugijos lėšomis geologas Č. Chmieliauskas. Jo tyrinėjimai yra tik apžvalginio pobūdžio. Batimetriinių ežero matavimų šis

tyrinėtojas nedarė, apraše gana trumpai tik ežero kilmę, kranthus, florą ir fauną.

1930 metais Biržulio ežerą palietė melioracijos darbai; pašalinus žemiau ežero, ant Virvyčios ištako, ties Janapolės (Viržuvėnų) kaimu, vieną primityvų vandens malūną ir kiek pavalius Virvyčios ištako vagą, Biržulio ežero vandens horizontas nukrito apie 25 centimetrus. Tais pačiais metais Biržulio ežeras buvo aplinkui apmatuotas (juosta ir goniometru) ir iš šių davinių sudarytas 1 : 5.000 planas. Ežero ir salų plotas išskaičiuotas planimetru.

Biržulio ežeras.

1934 metais Biržulio ežere buvo atlikti batimetriniai matavimai. Visas ežero plotas buvo padalintas į staciakampainius 200×100 m, o charakteringose vietose — dažniau. Gilumo matavimai atlikti nuo ledo 0,5 kg svorio lotu $\pm 0,1$ m tikslumu. Izobatos pažymėtos plane, kas 1 m; kai kur dugno reljefui paženkinti jos išvestos ir kas 0,5 m.

Tais pačiais 1934 metais Biržulio ežerą palietė melioracijos darbai antrą kartą. Pavalius Virvyčios ištako vagą 6 m pločio ir ežero liūnus prie jos ištako, ežero vandens horizontas nukrito apie 0,60 m. Po to ežero vakarų dalis virto neišbrendamu dumblynu. Vandens plotas pasiliko apie 200 ha rytų krašte. Ežero dugno dumblas vakarų krašte siekia apie 5—8 m gylio. Rytų krašte dugnas daugelyje vietų yra mineralinis. Giliausioji ežero vieta, 4,5 m, atrasta pietų rytų krašte. Žemiau paduodu keletą ištraukų iš Č. Chmieliausko darbų, kuriuose yra aprašytas Biržulio ežeras.

„Patys Biržulio ežero kraštai žemi, bet apie juos didingu amfiteatru grupuoja moreninės kalvos su Moteraičio kalnu

priešakyje rytuose ir baseino takoskiros šakomis vakaruose. Moreninės kalvos ežero pakraščio juostą prieina tiktais per ežero vidurį, priešais Pabiržulio kaimą, o šiaip jos nutolusios nuo ežero per $1\frac{1}{2}$ iki 2 kilometrų, ir dažnai savo profiliais parodo, kad Biržulio ežeras kadaise buvo užėmęs visą šitą kalvą apsuptyną plotą“.

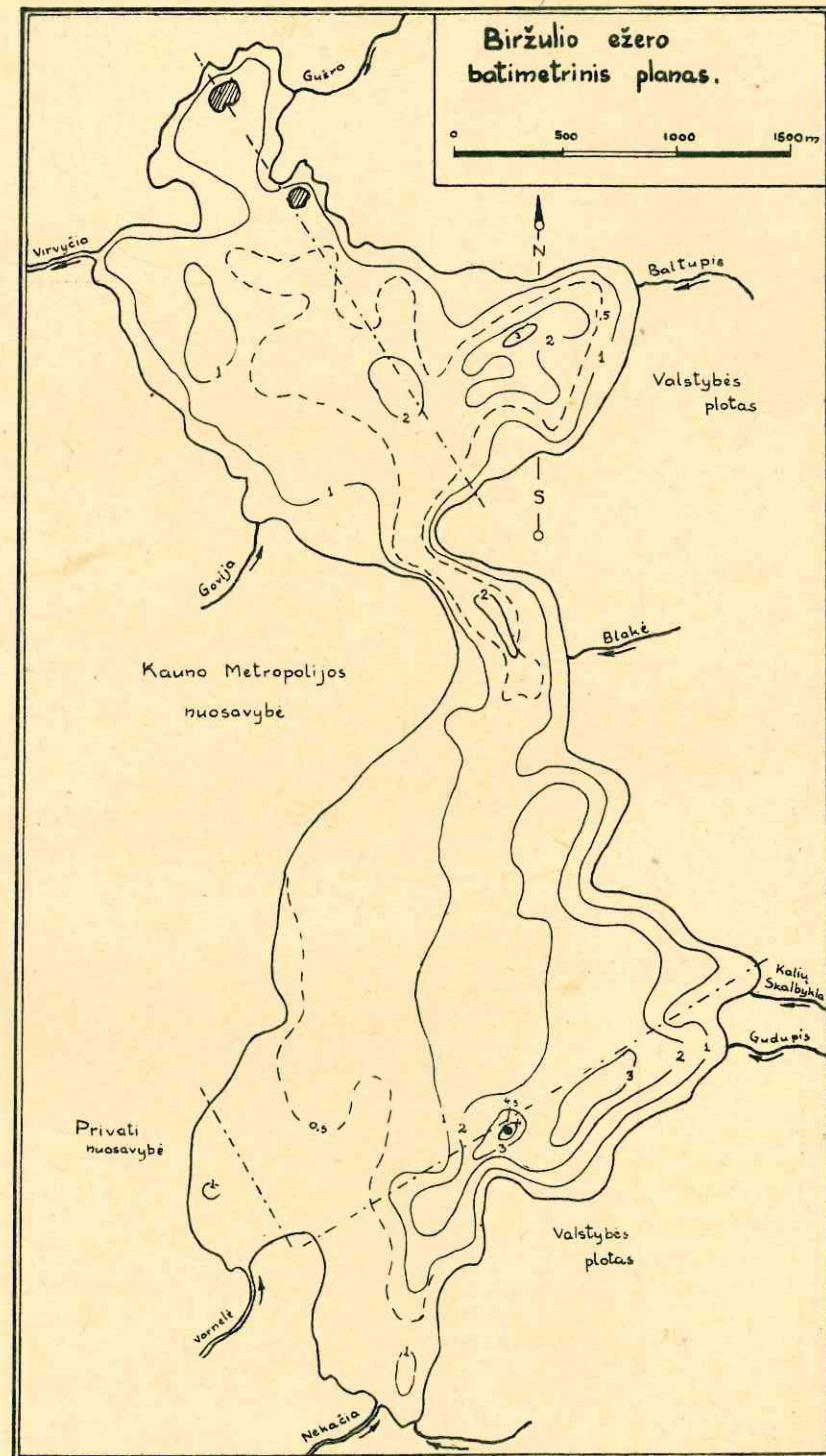
„Tirpsstančio ledyno vanduo suvaidino ežero istorijoje žymų vaidmenį, nors ir ne taip žymų, kaip Plinkšės ir Tausalo ežeruose. Netenka abejoti, kad Biržulio ežeras — moreninis ežeras. Krantai tose vietose, kur durpynas, smėlėti arba žviriniai; negilios sekliumos vietomis nuolaidžiai traukiasi ligi 50 ir daugiau metrų nuo krašto, jų daug pasitaiko taip pat ir vidury ežero. Čia jos dažniausia apaugusios nendrynais“.

„Labiau prieinami pietryčių pakrašciai, kurie naudojami pievoms ir apaugę gražiu lapuotu mišku. Pietinis ir pietvakarių krantai balėti ir ima užaugti beržynu. Vakarų krantas, tarp Biržulio ir Stervos ežerų, ypač paskutiniojo abiem pusėm, daugiausia spygliuotu mišku apaugęs. Žiemos vakarų krantas apsueltas durpyno. Rytų krantu driekiasi balėtos pievos, charakteringos balų augmenija“.

„Ežeras senka ir užauga daugiausia dėl daugybės savo intakų, kurie ežere palieka mineralinių ir organinių medžiagų, kurių atsiranda tekamuose vandeneyse ir kurie, įtekėjus į ežerą, nusėda ant dugno. Reikia manyti, kad esant tokioms sąlygomis jau nebėtoli tas laikas, kada Biržulio ežeras, kaip ežeras, visai pranyks, užžels ir virs durpynu“.

Biržulio ežeras turi devynius intakus ir vieną ištaką. Daugiausia intakų turi ežero rytų dalis. Žemiau pateikiame lentelėje sužymėti intakų vardai, kryptys ir jų pasiskirstymas:

Eil. Nr.	Ežero dalys	Intako vardas	Bendra linkmė	Pastabos
1.	Pietų	Varnelė	NO	Lūkšto ež. ištakas
2.	Vakarų	Govija	NO	Stervos „ „ „
3.	Šiaurės	Gušra (Druja)	SSW	Gušrio „ „ „
4.	Rytų	Baltupis	WNW	
5.	„	Blakė (Žvirzdis ?)	W	
6.	„	Kalių Skalbykla	W	
7.	„	Gudupis	WNW	
8.	Pietų	Nežinomas	WNW	
9.	„	Nekacia	N	

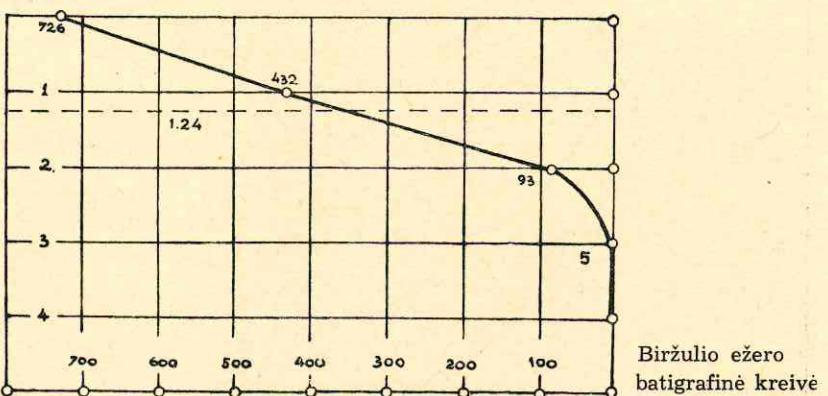
Biržulio ežeras turi vieną Virvyčios ištaką, ištekantį rytų pusėje, Eriškės pelkėje, WNW kryptimi.

Biržulio ežero šiaurės dalyje yra dvi salos — Plaukiojanti ir Kepaliukas. Iš bendro ežero ploto saloms tenka 2,4 ha. Abi salos apaugusios mažais krūmokšniais.

Iš gylių ir plotų elementų žemiau sudarytoje lentelėje labai ryškiai vaizduojamas Biržulio ežero seklumas.

Gylis	Plotas		Izobatu ilgumas m	Skirtumas tarp dviejų izobatų		Tūris tarp dviejų izobatų		Dugno nuolaidumas	
	ha	%		ha	%	m ³	%	°	/
0	726,1	100,0	20.250	293,7	40,5	5.792.500	64,93	0	11
1	432,4	59,6	18.900	339,4	46,7	2.627.000	29,27	0	15
2	93,0	12,8	11.200	88,2	12,1	489.000	5,37	0	25
3	4,8	0,7	1.300	4,2	0,6	27.000	0,40	1	02
4	0,6	0,1	230	0,6	0,1	3.000	0,03	0	33
4,5	0,0	0,0	0						
				726,1	100,0	8.938.500	100,00		

Kaip matyti iš lentelės ir batigrafinės kreivės ežero dugno nuolaidumo kampas tarp 0-1 ir 1-2 yra mažiausias. Giliau, tarp kitų izobatų, dugno nuolaidumo kampas didėja, bet labai

Ištako valymas.

mažame šiaurės rytų ir pietų rytų plote. Apskritai, ežero dugnas yra gana lygus.

Visi duomenys šioje ir aukščiau duotoje morfometrinės elementų lentelėje yra sudaryti iš 1934 metų batimetrinio plano 1 : 5.000.

1. Ežero ilgumas 6.400 m
2. Didžiausias ežero platumas 2.200 „
3. Vidutinis ežero platumas 1.138 „
4. Mažiausias ežero platumas 170 „
5. Ežero perimetras iš žemėlapio 1:100000 18,1 km
6. Ežero perimetras iš plano 1:5000 20,25 „
7. Ežero plotui lygaus apskrietimo perimetras 9,73 „
8. Ežero plotui lygaus apskrietimo diametras 3,10 „
9. Ežero krantų išsiplėtojimas 2,09 „
10. „ plotas be salų iš plano 1:5000 726,2 ha

Ežero dugnas, vandenės horizontui nukritus.

Ežero plotas	su salomis iš plano 1 : 5000	728,6	ha
" "	iš žemėlapio 1:25.000	7,4	km ²
" "	iš žemėlapio 1:100.000	7,5	"
" "	prof. Kolupailos skaič.	7,0	"
" "	Č. Chmieliausko skaič.	437	ha (?aut.)
11.	salų plotas	2,4	"
12.	Insuliatiletas	0,29	%
13.	Ežero vandens horizonto aukštis nuo jūros lygio po 1930 m. pažeminimo	149,80	m
14.	Didžiausias ežero gylis 1934 m. matavimais	4,5	"
15.	Vidutinis ežero gylis	1,24	"
16.	Gylių matavimų skaičius	610	
17.	Profilių skaičius	33	
18.	Matavimų skaičius 1 km ²	84	
19.	Vandens tūris	8.938.500	m ³
20.	Vidutinis dugno nuolaidumo kampus	0°16',0	

Kaip matyti iš visų morfometrinijų duomenų, Biržulio ežeras priklauso prie sekliųjų ežerų grupės. Tai rodo vidutinis dugno nuolaidumo kampus $L=0^{\circ}16',0$.

Dabar Biržulio ežero 528,9 ha (vidurinė dalis) priklauso Kauno metropolijai, 190,4 ha (šiaurės rytų ir pietų rytų dalis) yra valstybės žinijoje, 9,3 ha (pietų dalyje) priklauso ūkininkams.

Ežero 1934 metų batimetrinius matavimus atliko kult. M. Mikalauskas.

LITERATŪRA.

1. Prof. S. Kolupaila. Lietuvos ežerai. Kaunas, 1933 m.
2. Č. V. Chmielewskij. Bassejn Venty. Maskva, 1907 m.
3. M. G. Opisanie powiatu Telszewskiego w gubernii Kowieńskiej w dawnem Xięstwie Žmudzkim położonego. Vilnius, 1846 m.
4. T. A. Forel. Rukovodstvo po ozerovedieniju. Peterburgas, 1912 m. (vertimas iš vokiečių kalbos).
5. P. Gaidamavičius. Virvyčios aukštupio baseino hidrografija. 1930 m. (Kosmos 7—12 nr., 367—372).
6. S. K. ir P. Gd. Biržulis. Lietuviškoji Enciklopedija. III. 1236—1238 pusl. Kaunas, 1935 m.
7. Vokiečių Generalinio Štabo laidos žemėlapiai 1 : 100 000 L. 18 Lukniki, L. 19 Worny ir 1 : 25 000 Gruppe Kowno, VII—12—H.

Reguliuota Erla teka taisyklingais vingiais.

Prof. S. Kolupaila

Melioracijos darbus aplankius

Mūsų melioracijos darbai per kelioliką metų padarė didelę pažangą. Ypač pagerėjo iškastų nusausinimo griovių ir reguoliuojamų upelių išviršinė išvaizda. Gerbiamieji mano kolegos inž. V. T a u j e n i s, inž. V. D a u g ē l a, kult. B. B a u b l y s kiekvieną vasarą man suteikia progą aplankyti naujus darbus ir pasidžiaugti Melioracijos skyriaus laimėjimais. Tikiuos, kad bešališko stebėtojo mintys bus įdomios išgirsti darbų vykdymams ir vedėjams.

Svarbiausia mūsų melioracijos darbuose naujiena laikau rūpestingą griovių trasavimą ir šlaitų bei dugno tvirtinimą. Nauji grioviai, taisyklingomis kreivėmis išmušti, primena tvarkingus upelius ir gerai laikosi: vanduo nemégsta tiesiųjų linijų; dar daugiau netikslumą pastebi mūsų akys, jei kas atsitinka tiesia me ruože; dailios kreivės paslepija deformacijas. Gražiai sutvirtinti šlaitai — išgristi apėjioje, viršuje velėnuoti ar apsėti žole — daro labai kultūringą išpūdį. Ypatingai impnuoja mūriniai ar betoniniai slenksčiai, matyti Lankėsos ir Ne-

vėžio aukštupio reguliavimo darbuose. Tie mūsų darbai neblo-giau atrodo, kaip 1981 m. matyti Čekoslovakijos tikrai pavyzdingi upių reguliavimo darbai. Mūsų kultūrtechnikų ekskursija į Čekoslovakiją sudarė naują erą melioracijos darbų technikoje Lietuvoje! Teisybė, dailus ir tvirtas darbas daugiau kaštuoja, bet jo nereikės kartoti, kaip dabar beveik iš naujo kasamos Islikio, Apaščios vagos...

Šią vasarą teko matyti Erlos kanalą. Erla tuo įdomi hidrologui, kad teka senuoju glacialiniu slėniu, kuriuo tirpstančio ledyno vandenys tekėjo į pietus, dabartinių Salanto ir Minijos slėniais; o Erla teka „prieš srovę“, būtent, į šiaurę, į Bartuvą. Visi šoniniai intakai, visi skardžiai savo žiotimis nukreipti į pietus. Erlos slėnis dėl sulaikyto nuotakio buvo šlapias, baisiai vingiuotas upelis blaškėsi jo dugne. Dabar senos vagos žymiu nebeliko; dailus velėnuotų šlaitų kanalas taisyklingais lankais išsitiesė iš pietų į šiaurę. Pranyko balos, slėnis išlygintas; ūkininkai, ilgai nelaukdami, įsitaisė pievas. Kitur žmonės skundžiasi, kad nauji kanalai gadiną pievas: Erlos slėny mačiau priešingą.

Vėliau man teko važiuoti per Žemaičius su užsienio lietuvių mokytojų ekskursija. Parodžiau jiems reguliuotą Erlos vagą. Tik... mano entuziastingą demonstravimą pagadino vienas da-

Lankėsos slenkstis.

Šlaveita, Akmenos intakas (Grušlaukio apyl.).

lykas. Pasigérėjė pavyzdingu darbu, privažiavome prie tilto per naujai sutvarkytą upę. Per tą seną laužą tebuvo leidžiama važiuoti vežimams... ligi $\frac{1}{2}$ tonos svorio; kažkur krūmuose buvo atitinkama iškaba. Mūsų 6 tonų autobusas laimingai... nevažiavo per tiltą ir grįžo atgal. Amerikiečiai negalėjo suprasti, kodėl per „naują“ upę nepasirūpino pastatyti tinkamo tilto. Veltui aiškinau jiems, kad tiltus stato kita žinyba, kad sunku suderinti darbų planus. Nepavyko mano pastangos pagirti melioratorius...

Ar nebūtų racionalu, iš tikrujų, kad reguliuojant upes kartu būtų statomi ir nauji tiltai, dėl kurių netektų rausti melioratoriams?

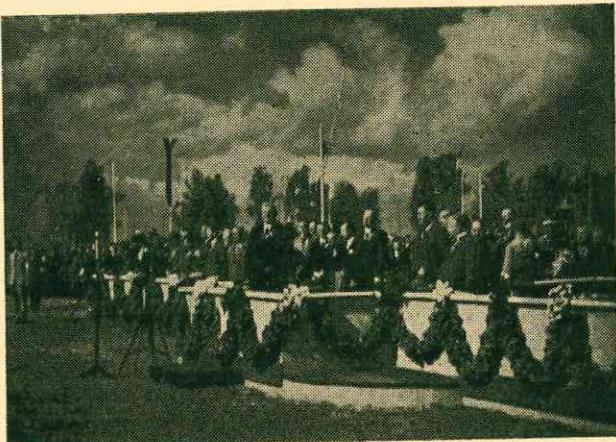
Dar mačiau didelius Šešupės aukštupio reguliavimo darbus. Ten kasamas „milžiniškas“, mūsų skale matuojant, kanalas, dugno platumu 18 m, ir gan sunkiomis sąlygomis. Pernai mačiau didelius hidrotechnikos darbus Š. Amerikoje: jie labai plačiai mechanizuoti. Todėl keista buvo matyti žmonių skruzdėlyną Šešupėje: primityviu būdu jie kasė kietą molį ir dumblą, šiupeliais ir neštuvais gabeno žemę į senosios vagos vingius ir duobes... Ar ne laikas ir mums pagalvoti apie didesnių darbų mechanizaciją, apie jų papiginimą ir racionalizaciją? Žmonių rankų perteklių galima išmintingai nukreipti ten, kur jų negali atstoti mašinos.

Mūsų gyvenimas

DVI DIENOS LATVIJOJE.

Aplankytį nuoširdžius kaimynus, pasidžiaugti jų darbais, pa-
sigrožeti jų krašto vaizdais visada norime ir laukiame progų.

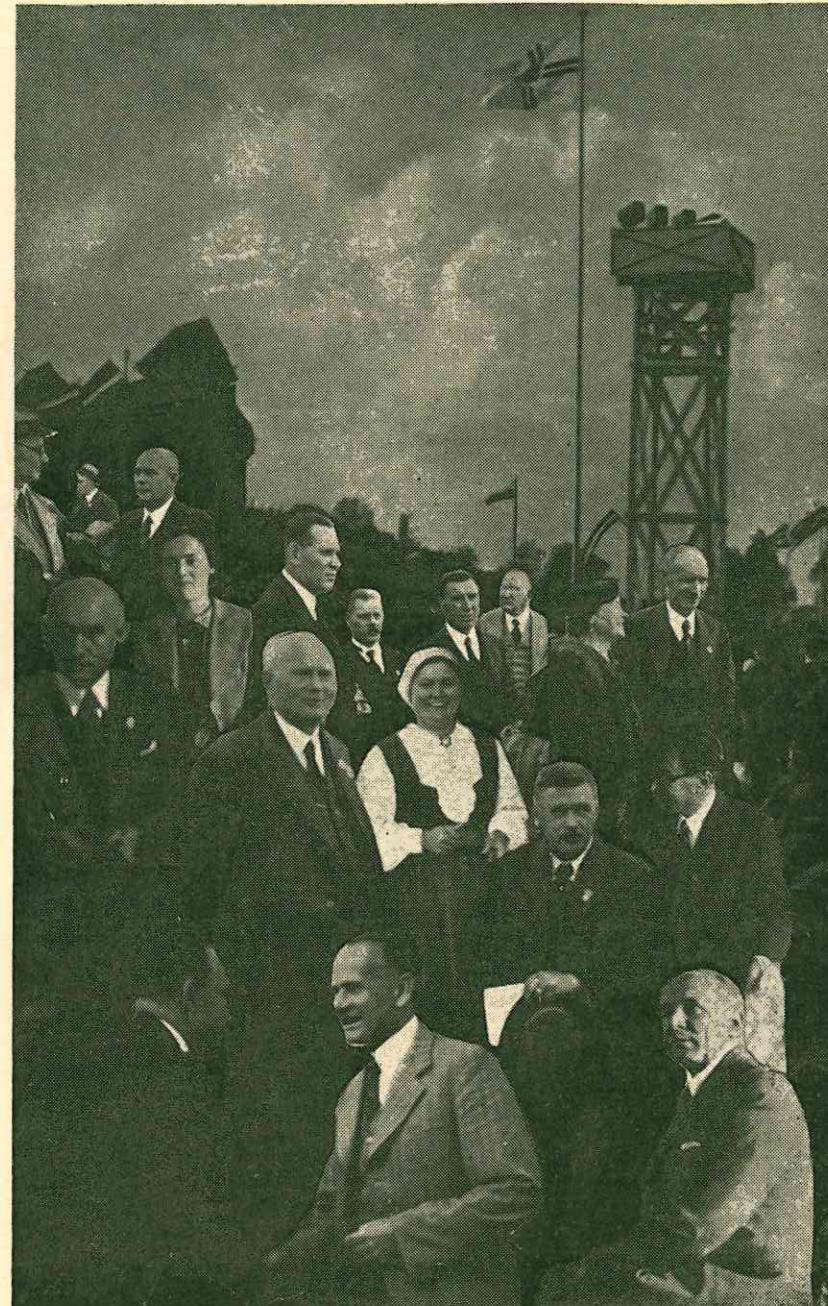
Š. m. rugsėjo mén. 4 ir 5 d. d. L. M. ir K. S-gos pirmininko
inž. M. Chmieliausko ir Šiaulių Apygardos Žemės Tvarkytojo
p. M. Jasudavičiaus iniciatyva buvo suruošta matininkų ir kitų
žemėtvarkos įstaigų bendradarbių ekskursija į Latviją. Ekskursijos
tikslas — aplankytī žemės ūkio parodą Jelgavoje ir susipažinti su vykdomais Latvijoje kadastro darbais, kurie šioje pa-

Latvijos Respublikos Prezidentas Dr. Ulmanis atidaro
Derliaus šventę Jelgavoje.

rodoje buvo gana smulkiai ir ryškiai pavaizduoti. Ekskursijoje
dalyvavo apie 30 asmenų.

Rugsėjo mén. 4 d., 6 val., pasistiprinę Šiaulių Apygardos Že-
mės Tvarkytojo įstaigos ponii paruoštais pusryčiais, „apsigin-
klavę“ foto aparatais, užtraukę skambią dainą, autobusu leido-
mės tiesiu plentu Joniškio link. Daina po dainos, sakinys po
sakinio, ir nepastebimai autobuso ratai atsitrenkė į Joniškio
gatvių grindini. Sustojom trumpai pertraukai, bet nė matyt ne-
pamatėm, kaip mūsų draugija išsisklaidė po miestą. Foto mē-
gėjams buvo pirmas plokštelių „naikinimo“ etapas. Vienas iš
jų be fotografuodamas įdomius Joniškio bažnyčios fragmentus

Svetingi broliai latviai.

taip išsimagino, kad net savo skrybėlę užmiršo ant vargonų klasitūros, o kai bevažiuojant Jelgavos link atsiminė, tai visą laiką vietoj skambios lietuviškos dainos, niūniavo liūdnąji Chopino maršą.

Apleidę Joniškį po 45 min. pasiekėm Latvijos sieną — Kalvių pereinamajį punktą. Vadovybei nuvykus atlikti formalumą, mes pradėjome iš tolo sveikintis su latviais, atvykusiais mus pasitiki, o vienas kitas jų linksmus veidus, kad ir iš tolo, ir mūsų reiškiama džiaugsmą spėjo atžymeti foto plokštelię.

Latvijos žemėje mus pasitiko Jelgavos apygardos matininkas p. Stilins ir kultūrtechnikas p. Vejš. Po nuoširdaus susitikimo ir trumpų pasisveikinimo kalbų leidomės į svetingąją Latviją, į žaliają Žemgalijos žemę. Vėl suūžė mūsų mašinos motoras, vėl ratai dainavo granito dainą, mes vėl važiavome tolyn į Žemgalijos širdį — Jelgavą.

Atvykus į Jelgavą, kiekvienas mūsų buvo aprūpintas garbės bilietu į Derliaus šventę, bilietu aplankytį parodą ir smulkiomis, latvių ir lietuvių kalbomis parašytomis, mūsų viešėjimo programomis. Pasistiprinę suruoštais Jelgavos Latvių Draugijos klubė skaniais užkandžiais, lydimi kolegų latvių, skubėjome apžiūrėti milžiniškos parodos. Beje, per pusryčius mus aplankė atvykę iš Rygos Latvių Matin. S-gos pirm. Grinfeldas, redaktorius Daugulis ir būrys Jelgavos matininkų. Visus parodos skyrius, išskyrus matavimo ir kadastro skyrių, teko apžiūrėti paskubomis, nes laiko turėjome neperdaugiausia.

Ilgiau sustojome ir išklausėme agronomo Vitinšo išsamių kondensuotų paaškinimų matavimo ir kadastro skyriuje, kuris mus visus daugiausia domino. Skyrius buvo gana vaizdžiai ir skoningu sutvarkytas, tame figūravo daugybė diagramų, brėžinių, planų, žemėlapų bei statistinių lentelių.

Apžiūrėję parodą, išvykome į Rygą. Apsistojo mums pausoštoje patalpoje, turistų nakvynės namuose, kiek pasilsėjė, leidomės į miestą. Mieste išsklydome kaip rudenių lapai: kas skubėjo į parduotuvę, kas numarinti alkį, kas aplankytī seniai matytąjį pažistamą.

Sekmadienio rytą, rugėjo mėn. 5 d., kolegų latvių lydimi, apsilankėme jų braižykloje, kur turėjome progą susipažinti su kadastro darbų vykdymu, sudaromais tam reikalui planais, vedamomis bylomis, daromais išskaičiavimais. Išklausėme smulkį p. inž. Jansono ir Ertelio paaškinimų, kaip visi tie darbai vykdomi vietoje, kokie matavimo metodai vartojami. Mus

maloniai nuteikė latvių kolegų rūpestingumas, šiuos darbus rodamant ir aiškinant.

Taip besidomint kadastro darbais, nepastebėtai atėjo laikas važiuoti į Jelgavą Derliaus šventės iškilmėse dalyvauti.

Visas Rygos — Jelgavos plentas dundėjo nuo auto mašinų ratų. Atrodė, kad visa Latvija pasikėlė į tolimą kelionę ir sugužėjo į vieną granito juostą kelionės džiaugsmu pagyventi.

Šioj kelionėj mūsų foto mėgėjams vėl prasidėjo rugiapiūtė, tik, žinoma, be prakaito.

Derliaus šventės vaizdas.

Vėl Jelgava, paskendusi vėliavų ir žmonių jūroje, begyvenanti didžios iškilmės nuotaika.

Užėmėm mums rezervuotas vietas ir laukėm programos pradžios.

Stebėjome iškilmingą Latvijos Respublikos Prezidento susitikimą, girdėjome entuziastiškas sveikinimo kalbas, išklausėme gan ilgai užtrukusią Respublikos Prezidento kalbą. Žavėjo mus skambios latvių giesmės ir dainos, pro akis, kaip ekrane, praėjo didelis ir gerai organizuotas darbų paradas, kuris mūsų foto mėgėjams daug plokštelių kainavo. Prisigaudę dau-

gybę išpūdžių, belinkstant saulei į vakarų pusę, išskubėjome pietauti į Rygą.

Grįžtant plento juosta buvo dar apytuštė: visi dar viešėjo Jelgavoje, mūsų auto mašinos nérė, lydimos vakarų vėjo ir dainų.

Rygoje Romos viešbutyje buvo paskutinė mūsų viešnagės dalis — bendri pietūs, kurių nuotaika buvo pilna saulės. Pietūs neapsiėjo be nuoširdžių kalbų, be dainų ir be rožių. Kalbėjo D-to direktorius inž. A. Kiuzė, Kultūrtechnikų S-gos pirm. A. Ducmanis, Matininkų S-gos pirm. Grinfeldas, iš mūsų pusės — inž. M. Chmieliauskas, F. Daugėla, J. Bagdonas. Mūsų ponias kolegos latviai vaišių metu apdovanojo gėlėmis. Nepamiršome ir mes latvių poniams įteikti po kuklų, gražaus atminimo žiedą.

L. M. ir K. S-gos foto mēgėjų sekcijos vardu mat. Jonas Bagdonas visiems vaišių dalyviams latviams padovanojo po komplektą mūsų foto sekcijos išleistą atviruką. Visas vakaras skendo latviškų ir lietuviškų dainų skambesyeje ir giedriose nuotaikos žaisme, net šokį sušokome be muzikos garso, vien lūpų pritarimu.

Atskubėjo nelaukta valanda. Karšti rankų paspaudimai, padėka už malonų priėmimą, ir baltų nosinaičių suplévesavimas atskyré mus.

Mes išvykome, palikdami jiems dėkingumą, jie mus palydėjo, dovanodami daug kartų jaustą nuoširdumą.

Gražiai pavykusi kelionė ir jos išpūdžiai negreit aplėis jos dalyvių sielas. Keliolikai metų praslinkus ir tai atminimas atgys, pažvelgus į albume įkiliuotą foto nuotrauką ar perskaičius keletą sakinių iš dienoraščio lapo. Ir tai suteiks valandėlę džiaugsmo.

— Ar daug naudos kelionė davė? — gali ne vienas paklausti. Atsakymas būtų visada teigiamas. Pabuvome svetinėje šalyje, apžiūrėjome mums rūpimus darbus, kurie greitu laiku ir pas mus bus aktualūs, susipažinome, pasidalinome minčių, aptarėm rūpimus klausimus, pamatėm jų darbų reikšmę žemės ūkio kultūrinimui.

Tikime, kad tai nepaskutinė kelionė pas svetingus kaimynus.

Jiems liekame dėkingi ir lauksime, kada jie atvyks pas mus paviešeti.

M. Martinaitis

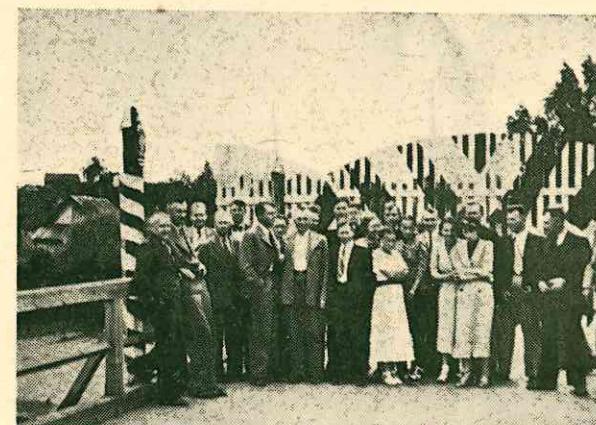
Šio straipsnio nuotraukos ir foto montažas mat. J. Bagdono.

Ekskursija

Kult. šešelgis

Yra nuomonė, kad matininkų ir kultūrtechnikų kojomis kiekvienas Lietuvos kampelis apvaikščiotas, kiekvienas upelis apžiūrėtas, išmatuotas, kad jo akis gérėjos stebuklingais savo grožiu rytų ežerais, kad jis matė Alytaus pustomus smėlynus ir nuobodžias, melancholiškas vidurio Lietuvos — Kėdainių, Panevėžio, Biržų lygumas yra skersai ir išilgai perėjės. Deja, ne visai taip. Paėmus visą koletyvą — visai teisinga. Bet paskirų asmenų, neapsiriksiu pasakės, gal tik 90% 1—2 apskritis geriau pažįsta.

Pernai ekskursavo po savo apskritijų Ukmergės apygardos žemėtvarkos darbininkai. „Kodėl gi nepabandyti mums“, —

Ekskursantai ant Varėnos tilto.

tarė kauniškiai, „pasidžiaugti nuveiktais darbais, pažiūrėti, kaip kuriasi nauji ūkiai mūsų išskirstytuose kaimuose, kaip želia kultūrinės žolės nusausintose balose, kaip graži gamta Trakijoje“. Ekskursijos tikslas netikta pamatyti, bet ir pasimokyti iš nuveiktu darbu.

Liepos 3 d. renkamės Kauno autobusų stoty ir lygiai 12 valandą išvykstame. Dalyvauja apie 40 matininkų ir kultūrtechnikų, kurių tik 2 atstovai iš Kėdainių apygardos. Galėjo būti daugiau, bet ne visiems apie ekskursiją buvo žinoma. Kartu vyksta s-gos pirmininkas inž. Chmieliauskas ir prof. St. Kolupaila. Ekskursijai vadovauja M. Klimas.

Du perpildyti autobusai greit išneria iš Kauno dulkių, paleika nelygų grindinį ir dumia vieškeliu tollyn.

Štai Vaskonių km., mat. Paulionio sutvarkytas, štai Kastilioniai, kur nuo 1928 m. dirbo 5 matininkai, kol galė gale 1936 m. jis buvo baigtas skirstyti mat. Radvilos. Klausomės vykdytojų paaiškinimą. Žiūrime, kaip kuriasi naujos sodybos, kritikuojame kai kur pasitaikančias statybos klaidas. Žvalgomės pro autobuso langus. Dešinėje Nemunas lygai teka, kitoj pusėj, pakelėj, baigia nubrėsti rugiai — sunkiai svyravarpas, ir vėjo pučiamos banguoja. Dangus mėlynas, kaip rugiagėlės žiedas, lengvi balti debesėliai — foto mėgėjui puikiausi siužetai.

Privažiuojame taisomą kelią. Sustojam. Nemunas griauna savo krantus. Dabar čia vyksta žemės darbai, kad sutvirtintų kelią ir sudorotų upės veltui eikvojamą jėgą taip neproduktingam darbui. Kalami poliai, šlaite daromi nukasimai. Ši vieta nepaprasta, sielininkams ir laivams pavoju pilna. Tai Nemuno révos. Vanduo bėga sriauniai, vaga pilna akmenų, jų nugaros kyšo iš vandens ir graso plaukėjui. Anoj pusėj upės Napoleono laikų liekanos, apkasai. Čia prieš 125 m. prancūzai laukė ateinančių rusų. Apkasai apaugę pušaitėmis, bet dar gerai išsilaike.

Laikas brangus. Ekskursijos vadovai ragina toliau važiuoti. Rumšiškės. Eilinis provincijos miestelis. Vieta kalnuota, maloni akių. Netoliene apylinkėje 3 piliakalniai liudija, kad nevisuomet čia nuskurdusius miestuko būta. Kadaisė jis žydėjo, buvo plačios apylinkės kultūrinis, ekonominis ir strateginis punktas, kaip ir daugelis panemunės miestelių, gausiai lietuvių apgyventas. Aplankome bažnyčią, seną stilingą medinę varpinę. Netoliene stūkso gražūs Nemuno krantai, kuriuos dėl laiko stokos tik akimi peržvalgome.

Autobuse tvanku, saulė negailestingai kepina, bet nuotaka gera. Baigiamo pravažiuoti Kauno apskritį. Štai Stréva — didžiausia Trakijos upė. Važiuojam Trakų apskrities kalneliais, pakeičiamo gerumo strateginiu, dar rusų nutiestu, Rumšiškių — Alytaus plentu. Nuostabu tai, kad plentas prasideda tik nuo Rumšiškių, o ne nuo Kauno. Veltui vokiečių kariai, okupavę Lietuvą, ieškojo šito plento. Jo nerado, nors planšetuose jis aiškiai buvo nuženklintas. Nerado jo ir lietuvių, pradėję patys savo kelius tvarkyti, šia proga įsitikindami, kad buvusieji krašto valdovai mokėjo vikriai vogti.

Nuo Kruonio pavieškeliais, kur tik akis siekia, driekiasi besikuriančios sodybos. Vienur jau susitvarkę, kitur statyba pāčiam įkaršty — ritami sienojai, piaunamos lentes, dengiami

stogai. Nusausintose balose matyti, kaip nauji žemės plotai utilizuojami, kur klimpdavo vežimai ir neatsargūs gyvuliai, dabar vienur kitur sesės šieną grėbia. Pamažu pažanga stūmiasi pirmyn; nors neturtingas kraštas, bloga žemė, kalnuota, tarpais smėlys, bet žmonės rankų nenuleidžia. Susipažinti su naujakuriais sustojam pakeliui apžiūrėti naujai išdygusios sodybos. Šeimininkas sutinka mus su malonia šypsena. Vaišina pienu, aprodo savo ūki. Esamomis sąlygomis gyventi neblogai. Skundžiasi, kad šių metų sausros daug pakenkė vašarojui ir dobilams. Patenkintas išėjęs į vienkiemius. „Visai

Pietus Paneriu dvare.

kitaip galima ūki tvarkyti, kaimyno vištос nebelesa palangėj miežių, keturkampis sklypas mano vieno rankose“, aiškina ūkininkas. Nuoširdžiai atsisveikinom su savininku, ir mūsų autobusai, žydičiomis ramunėmis papuošti, nuvežė mus toliau.

Šone lieka Žiežmariai — turtingiausias Trakų apskrities valsčius. Akimirka, ir mes, apžiūrėjė Kaišiadorių, laikinajį Trakų apskrities miestą, padarę keletą foto nuotraukų, sustojame Žasliuose. Tai gal vienintėlis Lietuvoje miestelis, taip originaliai pagerbęs mūsų protėvių atmintį, pastatydamas ant jų supiltą piliakalnio gražią, mūrinę bažnyčią. Jei tikėti le-

gandomis, ant to paties piliakalnio yra palaidota Krivų Krivaičio Lizdeikos duktė Pajauta. Rodė mums tą vietą. Dabar čia parapijos kapinės, netvarkingos kaip ir kiekvienoj eilinėj parapijoj. Nuo piliakalnio gražūs vaizdai į Žaslius supančius ežerus ir apylinkės kalvas. Vietos buvo patogios įsikurti. Ne nuostabu, kad piliakalniai ar milžinkapiai čia taip tankiai išmėtyti. Pravažiavę pro Vievi, dešinėje kelio, retokame pušyne matome visą eilę mažų, 3—5 m. diametro, kaubrelėj. Tai milžinkapiai. Kadaisė juk čia pirmieji lietuviškos kultūros dailgai dygo — Paneriais, Panemuniais laisvi lietuviai meškas gaudė, medų kopė ir savo gérybes nuo pikto kryžuočio gyné. Laisvi, tenka pabrėžti. Štai dabar ta pati Neris kairėje mūsų kelio, upėje tos pačios trys salos. Tik nebéra tų girių didelių — naujakurių trobukės vietoje jų dygsta. Nebe meškā, bet balių, nusišeruoj kiškelj, ne barzdotas lietuvis, bet lenkas dvarinininkas, ar koks ponas iš Kauno, retkarčiai nudobia. Ag, ir Neris nebe mūsų. Pamégink priplaukti arčiau ano krašto — išgirsi krūmus šlamant ir lenkiškai sušuktą „stok“. Administracijos linija — nieko nepadarysi.

Sustojam Panerių dvare. Tai viena iš daugelio besikuriančių vasarviečių. Apylinkės nepergražiausios. Bet ramybė, tyla, retai kur tokią rasi. Aplink miškeliai, pušynai dvarą supa. Truputį toliau nuo Neries — status upės slėnio šlaitas dunkso, tik gaila, kad miško pirkliai, ant jų gražų miškų nukirto. Valgome gana vėlyvus pietus. Saulutė leidžiasi, tykus vakaras. Pasivaikščiojam truputį ir dumiam toliau. Trumpai sustojam Semeliškyje; dar valandžiuose, ir mes regim baltus Aukštadvario bažnyčios bokštus. Jau gerokai sutemo, tad žuvų ūkio ir apylinkių apžiūrėjimą atidedame ryt dienai.

Sekmadienį, liepos 4 d., 6 val. jau visi ekskursantai sukile. Paskubomis pusryčiaujam ir einame apžiūrėti p. Mongirdo žuvų ūkio. Auginamos forelės. Labai įdomūs įrengimai. Šeimininkas veda mus į žuvų peryklą. Peryklos, laiptelių pavida, kaip tik dabar dirba. Jau matyti išsiperėjusių jauniklių. Pačios kudros, įrengtos šlaite, maitinamos šaltinių vandenimi. Žiemą neužšala, todėl nereikalinga specialių kūdrų žuvims žiemoti. Forelė plėšri žuvis, ji reikalauja mėsiško maisto, šeriama žuvimi arba kapota jautiena. Kūdros nedidelės, negilios, švarios nuo žolių, vienose aiškiai matyti plaukiojantis prieauglis, kitose jau paaugę. Per metus parduodama, savininko pareiskimu, tik 100—150 kg., tai labai maža.

Atsisveikinę su maloniu šeimininku, važiuojame toliau. Reljefas nelygus, vieškelis vingiuotas, supas didesnes kalvas. Už kiekvieno kalnelio, posūkio prieš akis stojasi vis naujas vaizdas — čia ežeras stačiais krantais, ramus ir paslaptinges, čia dailus pušynėlis iš už kalno išneria. Nepamatom, kaip mes jau Onušky. Apie bažnyčią būrelis ankstybų maldininkų akmis seka nekiestus svečius. Ant kalnelio, aukštai, didingas maldos namas stovi. Visoj Trakijoje, berods, pirmą bažnyčią matome, kurios fasade būtų graikų klasinės architektūros žymės. Aukštos dorėnų kolonus laiko trikampį frontaną su reikšmingu užrašu. Viduje, kaip paprastai, jokio stiliaus, architektūrinis mišinys.

Merkinės piliakalnio papédėje.

Prie autobuso tariasi mūsų vadovai, ir didžiausiam ekskursantų nustebimui grįžtame atgal apžiūrėti p. Ševablockio žuvų ūkio. Ūkis nepilnas, nėra peryklų. Auginami karpiai. Didelis kontrastas, palyginus su Aukštadvario ir matytai Žemaitijoje Šilo — Pavėžupio ar Kurtuvėnų žuvų ūkiais. Stoka tvarkingos rankos.

Autobuse suaidi daina, ir vėl mes lekiam vingiuotu vieškeiliu. Dusmenyse aplankome mūsų kompozitoriaus, operos kūrėjo ir tikro lietuviu amžino poilsio vietą, nulenkiams galvas prieš kuklų kapą aukštam smėlio kalnelyje, po žaliais klevais. Greit pasiekiam Dzūkiją. Kelyje aplenkiam į bažnyčią beeinančius. Moterys, namų darbo drabužiais, kuklios, su šypsena mums keilią duoda.

plūgą, artojo judesiai rodo darbą, nuotrauka visais požiūriais dinamiška, darbas, jéga iš jos trykšta. Bet vienas blogumas — fonas pasirinktas dangus be debesų. Montažo pagalba ją galima pataisyti. Imame kitą nuotrauką, turinčią puikius debesėlius, ir trečią, kurios prysakiniam fone klasiška klevo šakutė. Atitinkamai sumontuojame visas tris nuotraukas į vieną ir gauname puiką dalyką. Montažas atskleidžia naują darbo sritį. Čia šintai motyvų, neišsemiamų progų.

Trumpai nurodysiu dažniau sutinkamus ir mums prieinamus foto montažo būdus.

1. *Mechaniškas foto montažas*. Atliekamas labai paprastai. Imama kelios, atitinkamos pasirinktai temai, nuotraukos ir padidinamos iki reikiamo dydžio. Po to daromos atskirų nuotraukų iškarpos ir ant lapo popieriaus suklijuojamos. Jei reikalingas retušavimas, tai ji atlikus daroma reprodukcija ir iš gauto negatyvo, didinant ar kopijuojant, pagaminamas reikiams dydžio pozityvas.

2. *Optiškasis foto montažas*. Yra du būdai. Galima ant vienos plokštelių ar filmos fotografioti kelius kartus. Gausime išpūdingą nuotrauką, jei, žinoma, tiksliai iš anksto apskaičiuosime, kurią negatyvo vieta užims vienas ir kurią kitas fotografiujamas objektas ir jei tinkamai bus suderinti apšvietimai (ekspozicija). Tam darbui geriau tinka plokštelinis aparatas, ne kaip filminis, nes matiniame stikle galima stebėti ir pažymeti vaizdų kontūrus. Kas turi galimybę pats atlikti laboratorinių darbų, be abejo, puikiausią dalyką padarys su didinamuoju aparatu, arba ir paprastoje kopijoje sumontuodamas keliais, atitinkančias temą nuotraukas. Tai bus antra optiškojo montažo rūšis. Čia ant to paties pozityvo daromi kelių negatyvų padidinimai. Tik reikalinga gerai nustatyti apšvietimą ir vietą, kurią viena ir kita nuotrauka užims.

Yra ir daugiau būdų. Galima mechaniskas su optiškuoju jungti. Neblogas pavyzdys tokio junginio — filmo „Geroji Žemė“ reklaminiai plakatai. Paminėjau trumpai tik įdomesnius montavimo būdus, nesigilinau į smulkmenas ir neliečiau grynai techninės darbo pusės. Kas mėgins, tas ras žinių pats — iš literatūros ir geriausiojo mokytojo — praktikos. Paméginti reikėtų, nors pradžioje gal tektų ir nusivilti, ypač optiškajį montažą bandant. Čia atskleidžia naujos galimybės, yra proga pasireikštį autoriaus fantazijai, kūrybai, meniškosios kompozicijos nuovokai. Méginkime!

Kazys Šešelgis.

1937 M. VASARIO MĒN. 20 DIEN. P. LAUCIAUS SKAITYTO PRANEŠIMO SANTRAUKA.

KĄ IR KAIP FOTOGRAFUOTI ŽIEMĄ.

Prityrė foto mėgėjai tvirtina, kad žiemą galima padaryti net įdomesnių nuotraukų, kaip vasarą. Tie motyvai, kurie vasarą buvo neįdomūs, žiemą tampa gana patrauklūs. Mokėkime tik žiemos nuotraukas padaryti!

Kokie aparatai ir kokie piedai būtinai reikalingi žiemos nuotraukoms?

Aparatas tinka kiekvienas, pirmenybę turi, žinoma, maži, nesudėtingi aparatai. Šalčiai kartais kliūdo sudėtingą aparatą nuotraukai paruošti.

Būtini piedai.

Filtras. Yra žinoma, kad mėlynieji spinduliai yra veiklesni kaip kitų spalvų spinduliai, todėl jie daugiau suskaido bromo-sidabro plokštę. Tos negatyvo vietas, į kurias daugiau patenka mėlynųjų spindulių, būna peršvestos. Mėlyniesiems spinduliams susilpninti būtinai reikalingas filtras. Žiemą galima išsiversti su geltonu filtru 0 arba 1 Nr. Tamsesni filtrai tik retkarčiais tevartojami.

Saulės skėtis (Sonnenblende). Šis prietaisėlis būtinai reikalingas objektivui apgaubti, kad saulės spindulai negalėtų stačiai kristi į objektyvą. Spinduliai, stačiai krisdami į objektyvą, refleksuoja ir sudaro baltus židinius. Objektyvą reikia pridengti lyjant arba sningant, kad koks drėgmės lašelis neužkristų ant lėšio. Nešvarus (aprasojęs, apsnigtas arba žiemą aptrauktas) objektyvas sugadina nuotraukas. Šiai laikai labiausiai paplitę yra „Hörsing“ ir „Voigtlander“ saulės skėčiai (objektyvo gaubtai).

Negatyvinė medžiaga gali būti naudojama ortochromatinė arba panchromatinė. Geriau, žinoma, vartoti panchromatinę smulkaus grūdo priešaureclinę medžiagą.

Bendri dėsniai.

Žiemos vaizdai be saulės yra monotoniski ir nuobodūs. Žinoma, gali būti ir išimčių. Nuotraukos, darytos be saulės, turi būti kontrastingos.

Kaip krinta šviesa. Įdomiausios nuotraukos — padarytos prieš saulę. Taip pat geros salygos, kai šviesa krinta iš vieno arba iš antro šono. Negeistina fotografioti, kai saulės šviesa krinta iš užpakalio.

Ilgi šešeliai pagyvina nuotraukas (ilgi šešeliai būna rytais ir vakarais).

Apšvietimo laikas. Negatyvai turi būti gerai apšvieti. Neprišviestose nuotraukose nėra pereinamų (tarpių) tonų: daiktai yra arba juodi, arba balti, todėl šios nuotraukos yra blogos. Negalima negatyvo ir peršvesti. Smulkaus grūdo ryškintojai mažina negatyvo stiprumą, todėl negatyvus reikia bent du kart tiek apšvieti, negu parodo šviesos matikliai. Nors žiemą atrodo, kad yra daug šviesos, bet iš tikrujų jos taip daug nėra. Kur daug šviesos, ten daug šešelių. Apšvietimo laiką reikia nustatyti atsižvelgiant į tamsesnes vietas (šešelius).

Motyvai.

Žiemos nuotraukose nebūtinai turi dominuoti sniegas. Kartais nuotraukos, kuriose nėra sniego, ryškiau pavaizduoja žiemą, kaip nuotraukos su sniegu. Visų motyvų, kurie žiemą gali būti fotografiuomi, negalima suskaičiuoti. Žymesni yra šie:

1. Lango gėlės fotografiotinos iš ryto, kol kambarys neįsilęs. Už lango turi būti tamsus fonas. Šviesa turi kristi iš šono. Galima pasinaudoti ir dirbtina šviesa. Aparatą diafragmuoti bent ligi 8. Filtras naudotinas tada, kai yra šviesos refleksai. Negatyvai ryškinami kietai. Kopijuoti ant kieto popierio.

2. Ledo žvakės. Įdomios „žvakės“ gaunamos, kai fotografiuojama iš pastiličių. Efektingos nuotraukos gaunamos fotografiuojant apšalusius daiktus, šulinius, pompas ir kit.

3. Šarmoti objektais. Šios rūšies gaunamos įdomios nuotraukos krintant šviesai iš šono. Fonas turi būti tamsus. Kai už šarmotų objekto yra mėlynas dangus, reikalingas tamsus filtras, kad dangus nuotraukoje būtų žymiai tamsesnis.

4. **Snaigės.** Snaiges fotografuojant reikia negatyvus ilgiau apšvesti (nuo $1/10$ ligi $1/5$ sekundės). Fonas turi būti tamsus. Būtinai reikalingas saulės skėtis.

5. **Rūkas.** Rūko nuotraukos gana retos, bet labai įdomios. Artuma turi būti tamšesnė. Geistina, kad kur nors pro rūkus saulės spinduliai prasisverbtų. Filtras eliminuoja rūkus, todėl nevertotinas.

6. **Čiuožyklos.** Čiuožyklose galima padaryti labai meniškų nuotraukų. Aparatą reikia diafragmuoti, apšvietimas — trumpas ($1/100$ — $1/200$ sek.).

7. **Blogo oro nuotraukos.** Dėkingos temos mieste, meksfaltuotose gatvėse. Geistina tamšesnis fonas.

8. **Žiemos sportas** — pašliūžų ir rogučių sportas. Įdomios nuotraukos, kuriose pagauti momentai, vaizduoją šokančius sportininkus nuo paaukštinių. Apšvietimo laikas labai trumpas.

9. **Pats sniegas.** Šios rūšies nuotraukos gana sunkiai padaromos. Reikia ieškoti objektų, kurie ryškiai pavaizduotų sniego grožį. Sniego gausybė kartais neduoda sniego išpūdžio.

10. **Ivairios smulkmenos.** Daikto visumai pavaizduoti nebūtinai reikia visą daiktą fotografuoti. Užtenka charakteringos detalių, kuri pilnai pavaizduoja visumą. Nereikia fotografuoti daug daikų, bet reikia ieškoti charakteringų smulkmenų. Stipri smulkmenos kompozicija turi dideli pasisekimą.

Kitos žiemos nuotraukos yra tos nuotraukos, kurios daromos namo viduje.

Pranešimą užraše ir sutrumpino mat. **Vikt. Bergas.**

SNIEGAS IR FILTRAI.

1. Kur nėra spalvingumo, ten ir filtras nereikalingas.
2. „Minkštiems“ motyvams — kieta negatyvinė medžiaga ir trumpa ekspozicija.
3. Geltonas ir mėlynas sniegas.

„Kur nėra spalvų, ten ir filtras nereikalingas“, — sako sena taisyklė. Rodos, jokių komentarų ir nereikia. Bet aš papasakosiu vieną atsitikimą, kur kiekvienas gali paabejoti taisyklės teisingumu. Buvo taip.

Du foto mėgėjai bandė nutraukti vieną motyvą — apsnigintus medžius. Vienas, mokėdamas gerai foto teoriją, tvirtino, kad jokio filtro nereikalinga, nes nesą spalvų, antrasis, kuris apie filtrus maža tenusimanė, fotografavo su tamsiu geltonu filtru. Buvo visi nustebinti, kai „filtrininkas“ turėjo puikų negatyvą, tuo tarpu kai „teoretininkas“ gavo visai pilką negatyvą. Gerai įsigilinę į aplinkybes, suprasime, kad filtras pirmojo foto mėgėjo nuotraukoje visai kaip filtras nedalyvavo. „Filtrininkas“ darė nuotrauką ant kietokos orthochrom. negatyvinės medžiagos. Dėl tamsaus filtro negatyvas buvo labai neprišvestas. „Teoretininkas“ fotografavo ant labai jautrios pan-filmos. Negatyvas buvo peršvestas. Iš šio īvykio galima padaryti tokias išvadas:

1. Sniego vaizdams, kuriuose dominuoja balti ir pilki tonai, nufotografuoti filtras reikalingas tik tuo atveju, kai yra šiek tiek miglų ir kai norime gauti smulkesnes detales.
2. Šviesos konturams ant sniego atvaizduoti filtras visai nereikalingas. Reikalinga pavartoti kietą negatyvinę medžią ir duoti ko trumpiausią eks-

poziciją. Juo minkštesnė medžiaga ir juo ji daugiau apšviesta, tuo šviesos kontrastai sumažėja. Sniego nuotraukoms svarbu — stipriai padidinti kontrastai.

KAIP FOTOGRAFUOJAMAS SAULĖS APŠVIESTAS SNIEGAS.

Tariame, kad sniegas yra baltas — be spalvos, nemargas. Bet iš tikrujų sniegas yra tokios spalvos, kokia spalva jis apšviestas. Žiemą saulė sniegą nudažo geltonai, šešeliuose, kur saulės spinduliai nepatenka, sniegas yra nudažytas mėlynai (nuo mėlyno dangaus). Mes nekreipiame dėmesio į šią aplinkybę ir sakome, kad sniegas baltas, tuo tarpu kai sniegas yra geltonai ir mėlynai nudažytas. Negatyvinė medžiaga jokių „tariamumų“ nepripažista ir parodo daiktą tokį, koks jis iš tikrujų yra. Taigi, fotografuojant saulės apšiestą sniegą, vartotinas filtras. Kokį filtrą vartoti — parodo šviesos contrastingumas.

Kai šešeliai ir tonai labai silpni, reikalingas tamsus filtras, kuris išsaunkia stiprius šviesos kontrastus. Jeigu natūroj kontrastingumas didelis, tai galime ir be filtro apsieiti. Iš tamsių šešelių filtras juodas dėmes tepadarys.

Sniegui fotografuoti reikalinga orthochromatinė medžiaga. Kad nustatytu, ar reikalingas filtras, reikia pažvelgti per filtrą. Jeigu šešeliai matyti per tamsūs — filtras nevertotinas, jeigu šešeliai šviesūs — dedamas filtras.

Iš „Die Galerie“ 1937 m. Nr. 1 laisvai vertė **V. Bergas.**

DĖL FOTO LABORATORIJOS.

Jau žiema čia pat. Ivairiai leisime ilgus vakarus: kas prie bokaliuko atpiginto alaus, kas prie žaliojo staliuko, kas sédés prie negatyvų krūvos, tvarkys kopijas bei padidinimus ir rengsis foto konkursui. Bet tai dar ne visas foto mėgėjo darbas. Labai svarbi sritis — pačiam gaminti kopijas, o ypač padidinimus. Juk turint Leica arba kitą kurį mažo formato aparatą, nėra joks menas pridaryti šimtais ar tūkstančiais nuotraukų ir, parinkus gerasnes, duoti jas specialistui padidinti. Man rodos, kad didesnė kūryba bebūty pačiam tuos padidinimus atlikti: parinkti formatą, popierių ir tą negatyvo dalį, kuri duotu užbaigtą vaizdą. Foto laboratorijų masinė gamyba verčia skubinti, nėra joms laiko išbandyti, kuris popierius labiau tinkta, kuris formatas gražesnis. Todėl gyvas reikalas yra turėti nuosavą foto laboratoriją. Joj turėtų kiekvienas rimtas foto mėgėjas pats dirbti. Sumanymas steigti tokią laboratoriją, kurioj mūsų nuotraukas kas nors pigiau didintų, man rodos, nėra vertas rimtiesnio dėmesio. Juk panašią nuolaidą galima gauti ir ne nuosavoj laboratorijs, tai kam pinigus leisti ir turėti dar rūpesčių. Mūsų foto laboratorijs turėtų būti kelios céles — aiškinimui bei kopijavimui, kelios — padidinimui su ivairiais padidinimo aparatais (kondensatoriniais ir su išskleista šviesa ir ivairių formatų negatyvams). Céle 2—3 m² didumo. Taip pat reikalinga patalpa kopijoms bei padidintoms nuotraukoms džiovinti. Be to, kiekvienas laboratorijos narys turi gauti po mažą patalpę (dėžutę) popieriui, negatyvams ir chemikalams susidetį.

Tuo būdu susidaro nemaža išlaidų: patalpa, šviesa, vanduo, apšildymas ir aptarnavimas. Tų išlaidų padengimui mėgėjai turės mokėti atskirą mėnesinį mokesčių, kuris neturėtų būti perdaug aukštas (iš anksto reikalinga sąmata). Antra vertus, tokios išlaidos bematant bus suraupytos, nes padidinimai žymiai pigiau kaštus. Popierių ar chemikalus didesniais kiekiais perkant,

Spaudos Fondas turėtų dar ir nuolaidą duoti. Tokio tipo mėgėjų laboratorijas teko matyti Vienoje. Ten vienos mėgėjų draugijos nariai moka, draugijon įstodami, apie 11 litų, o paskui kiekvieną mėnesį po 3 litus.

Rengiant laboratoriją, reikalinga iš anksto bent apytikriai žinoti dalyvių skaičių ir kokius darbus, kiek laiko (i savaitę) pageidaujama dirbt. Kad išvengtų susigrūdimų, pasinaudojimui laboratorija turi būti sudarytas planas. Kiekvienam nariui darbui paskiriama diena ir valanda. Čia aiškiausiai pa- sirodydys narių kultūringumas gerbti bendrą turta. Inž. L. Bajorūnas.

L. ALSEIKA APIE MŪSU ATVIRUKŲ PLATINIMĄ ESPERANTININKŲ TARPE.

Išleistiems atvirukams paminėti esperantiškoje spaudoje pasiunčiau po 1 atvirukų serią tik i du laikraščius: „Heroldo de Esperanto“ ir „Praktiko“, kaip i daugiausiai paplitusius. Pasirodo, žinutė apie tuos atvirukus iš tu laikraščiu perspausdino ir kiti laikraščiai, kaip esperantišką naujinę, nes prašantieji atvirukų mini ir kitu laikraščiu vardus. To déka aš jau baigiu platiinti trečią šimtą atvirukų. Jau pasiusti atvirukai i šiuos kraštus: Belgija, Čekoslovakija, Portugalija, Italija, Prancūzija, Austrija, Vokietija, Šveicarija, Švedija, Olandija, U. S. A., Anglia, Japonija, Kolumbiją, Latvija, Vengrija. Daugiausiai pareikalavimų ateina iš Švedijos, Olandijos, Čekoslovakijos ir Prancūzijos. Pareikalavimai vis dar tebeplaukia.

Prisiusti i Ukmergės Žemės Tvarkytojo istaigą atvirukai beveik visi išplatinti. Gal liko tik kelios dešimtys. Visi paémē skirtas jiems „porcijas“.

Kronika

● Žemės tvarkymo darbų pabaiga. Žemės Tvarkymo Departamento 1937 X 12. aplinkraščiu Nr. 16777 šių metų žemės tvarkymo darbai vietoje turi būti baigtai lapkričio mén. 10 d. Lapkričio mén. 11 d. matininkai turi atvykti pas savo apygardos žemės tvarkytojus.

● Melioracijos darbų pabaiga. Žemės Tvarkymo Departamento 1937 X 14. aplinkraščiu Nr. 2557 didesniu nusausinimo projektų darbai, vykdomi valsstybės kreditais, baigiami lapkričio mén. 1 d. Kultūrtechnikai, dirbą Ž. Ū. Rūmų žinioje arba drenažo darbus, baigia juos lapkričio m. 6 d.

Šių metų sausas ruduo suteikė itin palankias sąlygas melioracijos darbams vykdyti. Skirtieji darbams kreditai 2.000.000 Lt, o taip pat ir papildomai paskirti 200.000 Lt, visi tinkamai išleisti.

● Mokyklinė ekskursija. Š. m. spalių mén. 15 d. A. Kultūrtechnikų Mokyklos III-čio kurso moksleivai, vadovaujami mokyklos direktoriaus inž. J. Čeičio, surengé ekskursiją i Biržų apylinkes susipažinti su vykdomais melioracijos darbais. Biržuose ekskursiją sutiko inž. Vasiliauskas ir kultūrtechnikai: Montvilas, Nistelis, Vaitiekus ir Juška. Buvo apžiūrėti kult. Montvilo reguliuojamos Juodupės, inž. Vasiliausko — Agluonos ir kult. Vaitiekaus — Apaščios projektų nusausinimo darbai. Juodupės ir Apaščios projektai charakteringi, kaip vieną kart ivykdyto nusausinimo remonto darbai. Reguliuojamas Agluonos upelis pasižymi naujos vagos pravedimu priešpriešiniais lanksmais. Visi apžiūrėti darbai dėl savo tvarkingo ir tinkamo ivykymo yra daug pamokinės pavyzdys būsimiesiems kultūrtechni-

kams. Ekskursijos proga apžiūrėtas Likėnų kurortas ir Kaunių dv. laukuose esanti taip vadinamoji Šventoji Sklyé. Visą laiką ekskursantai jautė didelį šeimininkų rūpestingumą ir vaisingumą. Grjō i Kėdainius kupini malonių prisiminimų ir dékingumo.

● 1937/38 mokslo metais A. Kultūrtechnikų Mokykloje mokosi 54 moksleiviai: I kurse — 15, II k. — 20, III k. — 13 ir IV geodezininkų kurse — 6.

A. G.

● Ryšys su Didžiojo Tyrulio masyvo durpių eksploatacija ir prieinančių pievų nusausinimu šiemet ivykdytas Gryžuvos upelio, apie 4 km ilgio, iki Gauštvino ežero reguliavimas.

Rugsėjo mén. 15 d. galutinai baigtas vykdyti Gryžuvos upės reguliavimo darbas — iškilmingai nuleistas vandens horizontas Gauštvino ežere.

Ežero paleidimo pažiūrėti susirinko daug kviestų kultūrt. Klybo svečių ir Tytuvėnų miestelio ir apylinkės gyventojų.

Melioracijos reikalų referentas inž. V. Daugėla paaikiino šia proga susirinkusiems vykdomų darbų reikšmę Tytuvėnų apylinkei ir pakvietė p. Klybienu perkirpti juostą ir paleisti Gauštvino ežero vandenį naujai iškastu Gryžuvos upeliu.

Vaizdas buvo nepaprastai didingas. Vanduo iš mažo griovelio ties ežeru

padarė platų griovi ir didžiai bangudamas ir putodamas krito į naują vagą. Po 20—25 minučių vandens horizontai vagoje ir ežere susilygino, tekėjimas pasidarė ramus ir vanduo lygai pradėjo sroventi iš ežero.

Susirinkusieji, sužavėti didingu vaizdu, skirstėsi namo.

Gana staigiai paleistas iš ežero vanduo dėl gerai atliktu stiprinimo darbų jokių kanalui nuostolių nepadarė. Buvo tikta pirmame pikete (kame greičiai galėjo siekti iki 2,0 m/s) nuplėsta keletas velėnų.

Kitas dvi dienas, nusistovėjus Gryžuvos upėje vandens horiz. ir nežymiai jam krentant, buvo atliekami hidrometriniai matavimai. B.

● Š. m. ŽIM 4 nr. baigusiuju Aukšt. Kultūrtechnikų Mokyklą asmenų sąraše išibrovė klaida: 282 pusl., eil. Nr. 70, turėjo būti pažymėta, kad Pranas Kuprys priės ištodamas į mokyklą buvo abituriemas, bet ne baigės 7 kl.

● Knyga apie Lietuvos žemėtvarką. Žemės Tvarkymo D-to tarn. V. Balčiūnas baigia rašyti knygą apie Lietuvos kaimų žemės tvarkymą iš ekonominių ir istorinių pusės. Knygą išleidžia Žemės Reformos Valdyba. Ji turės apie 200 pusl. ir bus iliustruota bréziniais ir žemėlapiais. Tai pirmas šios rūšies veikalas mūsų specialioje literatūroje.

Užsienio kronika

● Vokietijos sienų apsaugos įstatymo 1 § pasirėmus, 1937 m. rugpjūčio 17 d. paskelbtos vykdomosios taisyklės pasienių zonose žemės sklypų, ar iš jų turimos naudos teisių, laisvam perleidinėjimui suvaržyti. Pirkimu, paveldėjimu, varžytynėmis ir kt. turto, ar teisių, igyjimas visada reikalingas atitinkamų apskrities ar miesto administratorių sutikimo. Lietuvos pasieny tokie nuostatai pritaikyti Gumbinės apskr.

● Reicho keturmečio plane kultūrinžinierų svarbiaisiais darbo uždaviniais laikoma: 1) melioracijos darbų suaktyvinimas, 2) žemėtvarka, 3) pavertimas dalies pievų plotų į ariamą.

● Vokiečių vandens teisės techniškiems klausimams komisija savo posėdy priėjo vienbalsės išvados, kad ikišioliniems vandens įstatymams veikiant ekonomikai reikiamas įtakos technika nepadarys; vokiečių vandens ūkiui bus

vis daugiau kenkiamas. Ekonominė neprilausomybė nuo užsienio ir vandens ūkiui iškelia naujų uždavinių. Pagrindinių sveikų reformų tegalės padaryti įstatymas, sudarytas atsakingiems ir patyruusiems inžinieriams bendradarbiaujant.

● Olandijos matininkų federacijos metiniame suvažiavime matavimo technikos komisija nutarė, kad kadastro akmeniuose matavimo ženkluose būtų įdedamas centras bronzinis.

● Paryžiaus parodos proga išleista prancūziškai propagandinio pobūdžio

knygutė apie Prancūzijos kadastrą. Turiny: kadastro istorija, technika, dokumentacija.

- Latvių žurnalas „Zemes Iericiba“ š. m. Nr. 7 - 8 perspausdina iš mūsų „Žemėtvarkos ir Melioracijos“ 1936 m. Nr. 4 straipsni „Penkiolika metų žemėtvarkos darbo bare“, kuriame mini inž. M. Niemčinavičiaus reikšmingą 15 metų darbo sukaktį. Latvių kolegos, prisijungdami prie mūsų linkėjimų, linki jubiliatui „daug laimingų metų, kupinė saulėto tyro džiaugsmo ir vaisingų darbų“.

Oficialinis skyrius

ŽEMĖS TVARKYMO D-TO ETATU
PASIKEITIMAI, ĮVYKĘ NUO 1937.
VIII.1. LIGI 1937.X.1.

1. Mat. reviz. Kaributas Daškevičius, Ignas, kaip ištarnavęs pensija, atleistas nuo 1937 IX 1.

2. Priimti III eilės matininkais Ne krašius, Jonas, nuo 1937 VIII 2 ir Juodis, Jurgis, nuo 1937 VIII 4.

3. Bajorūnas, Leonas, priimtas vyr. kult. revizorium nuo 1937 IX 16.

4. I eilės mat. Hurčinas, Kazys, ir Petrauskas, Juozas, jų pačių prašymu, atleisti nuo 1937 IX 16.

5. III eilės mat. kand., kaip istoje i IV geodezijos kursą, atleisti: Gumbrevičius, Stasys, ir Hakas, Otto-

nas, nuo 1937 IX 15. Juzėnas, Stasys, — 1937 IX 14, Pilkauskas, Alfonsas, — 1937 IX 21, Stankevičius, Jonas, — 1937 IX 16 ir Viliamavičius, Vytautas, — 1937 X 1.

6. Priimti III eilės matininkai: Bakaitis, Zigmantas, Dogvila, Venčislavas, ir Kosčiauskas, Mykolas, nuo 1937 IX 17.

7. Inž. Daugėla, Kazys, priimtas II eilės kult. nuo 1937 X 1.

8. Priimti III eilės kult. Gembrevičius, Marijonas, nuo 1937 IX 16 ir Petrus, Bronius, nuo 1937 IX 18.

9. Priimti III eilės kult. kand.: Daugys, Artūras, Nastopka, Vilius, ir Velička, Jonas, nuo 1937 IX 18.

Bibliografija

DOTNUVA 1919 - 1927. Dotnuvos Žemės Ūkio Technikumo almanachas.

Redagavo prof. S. Kolupaila. Kaunas, 1937, p. 207.

Nesulaikomai srovena mūsų gyvenimas. Reikšmingi darbai ir žygiai, kurie dar šiandieną mus valdo ir jaudina, po metų kitų laiko nugramzdinami užuomarštin. Kurį dar laiką jie gyvi mūsų mintyse, bet toliau vis labiau blunka, užleisdami vietą dienos naujovei. Tiktai kartais, jau itin reikšmingas įvykis ar koks nužengtas šviesesnis gyvenimo kelio tarpas, atmenamas jaudina mūsų protą ir širdį. Kad taip gali būti — gerai žino dotnuviečiai.

Prieš dešimtį metų baigė savo didelę misiją viena garsi mokslo įstaiga, ruošusi valstybei pirmuosius naujo gyvenimo kalėjus. 247 agronomai, miškininkai ir kultūrtechnikai išėjo iš tos įstaigos sienų į gyvenimą ir išsklaidė jojo platybėse. Bet draugėje išbūtas laikas, brangūs prisiminimai, kuriuose būta kažko daugiau už kasdieninę realybę, ir toliau saistė išsklaidytus žmones į vieną, tik minties suvokiamą, dotnuviečių šeimą. Jie nenorėjo, kad praeities atsiminimų perdaug nesuniokotų laiko bėgis, ir nutarė tą brangią praeiti jamžinti rašte. Kiekvienas, kas tik gebėjo, sunėše savo prisiminimų šiaudą, ir iš to minčių lobyno prityrusios redaktoriaus rankos išaudė puikų kilimą.

Sis almanachas, tai gyvas prisiminimas to, kas išgyventa, prisiminimas ne statistiškai nuobodus, ne istoriškai sausas, bet emociškai gražus. Iš tų, tarp savęs nesusaitytų praeities nuotrupų, sužymėtų daugelio asmenų, geriau ir prasčiau valdančių plunksnų, dėliojančių savo mintis paprastai ir nuoširdžiai, iš tų gausingų eilių, sukurtų ne „gryno krauso“ poetų, bet nuotaikos pagautų žmonių, gebi suprasti tą nuostabą, praejusį gyvenimą, kad ir niekad nebuvai jojo mateš ir stebėjęs.

— Dabar, kai „laisvės“ paragavome kiekvienas,
Ir kai šarma į plaukus bando mums kabintis, —
Kitai atrodo tos nerūpestingos, jaunos dienos;
Dabar mums taip malonu ir smagu jas prisiminti.

Taip gražiai sueiliavo vienas almanacho bendradarbių, ir reikia pasakyti, kad šis „prisiminimo liūdesys“ nutysta per visus knygos puslapius.

Almanachas nors ir paprastai, bet ryškiai atgaivino praeitį. Jis liko būsimoms kartoms istorinis dokumentas kilnaus darbo žmonių, kurie ruošesi savo krašto gerovės darbui. Tokia yra vidinė almanacho vertė. Išoriniai jam taip pat sunkoka ką ir prikišti. Tinkamai suredagotas, skoningai spaudai paruoštas, gražiai nuotraukomis pailiustruotas. Tai, be abejo, ne tiktais dotnuviečiams brangi prisiminimų knyga, bet ir pašaliečiams įdomus susipažinti skaitiny.

V. Balčiūnas.

GALERIJA, FOTO ŽURNALAS.

Leidėjo pranešimu, žurnalas per trumpą laiką padarė didelę pažangą. Žurnalo skaitytojų ratus kas mėnesį daugėja 30—50 asmenų. Tolimesnis žurnalo plėtojimasis priklausys nuo tolimesnio abonentų didėjimo.

Eilinis spalui mén. numeris išeis lapkričio mén. 1 dieną, o dvigubas lapkričio — gruodžio mén., kalėdinis, numeris pasirodys gruodžio mén. 1 d.

Galerijos dvigubas numeris išeina dėl to, kad redakcijai reikalina padaryti nuo skaito žurnalo pertvarikymui, kas ketinama padaryti nuo Naujų Metų.

Kad būtų daugiau skaitytojų, nuo sausio mén. Galerijoje bus auto ir radijo skyria. Savaime aišku, kad Galerija ir toliau bus specialus foto žurnalas. Kaina nuo 1938 m. bus sumažinta: atskiras numeris kaštus Lt 1,80, o metinė prenumerata Lt 17,—.

Paskutinėj Galerijos anketoj yra labai įdomių skaitytojų pareiškimų. Iš 342 asmenų, atsakiusių į ankетos klausimus, daugumas pasisakė už beletristinių skyrių. Dėl tų skaitytojų pageidavimų jau 6 numery ivestas skyrius: „Įdomu ir naudinga“, kuriame tilps maži apsakymėliai, naujienos ir paaškinimai. Žurnalo gyvavimas yra svarbus tolimesniams lietuvių foto meno

pasisekimui, todėl kiekvieno foto mėgėjo pareiga savo pažįstamų ratelyje platinti Galeriją.

Redakcija tikisi, kad, skaitytojams padedant, ji savo užsibrėžto, gražaus ir naudingingo tikslo atsieks.

ATCERES ALBUMS. Buvusios Pliskavos matavimo mokyklos absolventų sajunga Latvijoje išleido paveiksluotą „Atsiminimų Albumą“ (Atceres Albums) apie buvusius Pliskavos (Pskovo) matavimo mokyklos auklėtinius-latvius mokykloje ir gyvenime 1874 - 1934 metų laikotarpiu. „Atsiminimų Albumas“ yra stambi, 343 puslapių knyga. 62 puslapiuose sudėti įvairūs straipsniai, o likusioje dalyje sužymėtos mokytojų ir absolventų biografinės žinios. Redagavo speciali komisija. Kaina nepažymėta.

I. Zarinis straipsnyje „Buvusios Pskovo (Pliskavos) matavimo mokyklos reikšmė Latvijai ir latviams“ rašo, kad mokykla įsteigta 1874 met., kuomet iš Latvijos, iš Rygos, tiesaus susiekiimo geležinkelio dar nebuvo. Vienok tada atsiradovo latvių jaunuolių, kurie, nieko nepaisydami, pėsti traukė ton mokyklon. Už moksłią mokesčius buvo žemas, be to, mokiniai buvo aprūpinami knygomis, brėžimo medžiaga bei įrankiais, o stropesniems mokamos stipendijos. Susidomėjimas mokykla vis didėjo, latvių mokiniai skaičius mokykloje augo, ir per visą jos gyvavimo laikotarpį mokyklą baigė 172 latviai mokiniai. Jie buvo nepasiturinčių valstiečių sūnūs, daugiausia iš Vidzemės — 77,4%, iš Latgalijos — 6,6%, iš kitų Latvijos dalių — 16%. Ne visi baigusieji pasitenkinėjo matininko praktika ar valstybės tarnyba, daugelis siekė toliau, į aukštąsias mokyklas. Autorius konstatuoja, kad buvusioji Pliskavos matavimo mokykla yra suteikusi materialiai silpniesnių šeimų vaikams aukštesnįjį moksłą ir, be to, suteikusi galimybę pagyvinti vietas latvių visuomeninį gyvenimą, nes mokykla nedraudė savo auklėtiniams dalyvauti rateliuose vaidybai bei dainai skatinti ir tautinei sąmonei ugdyti. Iš mokyklą baigusiu latvių skaičiaus dabar Latvijoje dirba 54 žmonės žemėtvarkos įstaigose, kiti kariuomenėje, administracijoje ir mokykloje. Konstatuojama absolventams būdinga ypatybė, būtent: tie, kurie nesiverčia matininkyste, kitose savo veikimo srityse pasiekė žymų rezultatų. Autorius mano, kad tai yra mokyklos sveiko režimo pasekmė, nes mokykloje auklėtinius pripratino vykdysi darbą tiksliai, sistematingai, galvoti logiškai. Minėdami 60 metų mokyklos įsteigimo sukaktį, absolventai latviai dėkoja auklėtojams bei mokytojams už suteiktą moksłą ir nurodymus nepailstant sėkmingai dirbtį ir stengtis prisidėti prie laimingesnio gyvenimo kūrimo.

Kitas autorius, A. Zalitis, straipsny „Pliskava“ duoda nuotrupas iš miesto istorijos ir pažymi, kad 1266 - 1299 met. jau miestą valdė Lietuvos kungiakštis Daumantas, vėliau mieste buvo respublikoniška tvarka ir jis priklausė Hanzos miestų sąjungai; nuo 1509 - 1582 metų miestas buvo Moskavijos žinioje, nuo 1582 - 1616 metų miesta užvaldė lenkai, nuo 1616 - 1708 metų valdė švedai, nuo 1708 metų valdo Rusija, kuri 1776 met. miestą prišyrė prie gubernijos miestų skaičiaus. Mieste buvo daug cerkvii ir mokyklų, pastaruoju laiku visa tai sunaikinta ir apšliausta.

Docentas Jonas Balodis straipsniuose „Matavimo mokyklų istorija“ ir „Istorinė apžvalga apie matavimo darbus Latvijoje“ kalba apie matavimo mokyklų įsteigimą ir mokyklų tinklų išsiplėtojimą Rusijoje ir teikia istorinių žinių apie matavimus Latvijoje, pradedant nuo seniausių laikų iš 1232 ir 1259 metų.

Vyresnysis taksatorius K. Ozolinis rašo apie matavimo ir kainojimo darbus Latvijoje nuo XVII šimtmecio iki žemės reformos pradžios. Autorius, remdamasis istoriniais daviniais, konstatuoja, kad 1561 met., susilikvidavus kalavijiečių ordinui, pagal lenkų karaliaus Zigmanto Augusto privilegiją dvarininkai įgijo paveldėjimo ir nuosavybės teises į žemę. 1629 metų taikos sutartimi švedai gavo Vidžemę, Lenkijai liko Latgalija, o Kuržemė pasidarė savaranki hercogystė Lenkijos globoje. Švedai, užėmę užkariautus plotus, pradėjo Vidžemę juos tvarkyti pagal savo krašto nusistovėjusią tvarką. Nuo 1683 iki 1693 metų tekiusis plotus jie smulkiai išmatavo, žemę ikainojo ir nustatė teisingus žemės mokesčius. Tuo pačiu veiksmu buvo atimtos neteisėtai dvarininkų ir ricerų prisisavintos žemės, buvo ivykdyta vadinamoji „dvarų redukcija“ švedų valstybės naudai. Kadastro pamatan buvo padėtas „arklas“, t. y., toks mokesčių ir priedermių kiekis, kurio vertė atitiko 60 švedų talerių. Kadastras Vidžemėje rado iš viso 6.291 arkla, kurių $\frac{5}{6}$ dalys buvo priskaitoma iš valstybei priklausomų dvarų. Tas kadastras taip pat sureguliuavo santykius tarp dvarininkų ir valstiečių ir jo rezultatai užfiksuoti tam tikrose „vakų“ knygose. Šio darbo medžiaga sudėta 5 tomoose, 9.500 puslap., neskaitant planų ir matavimo protokolų. Darbas padarytas kruopščiai ir jo įtaka jaučiamai net dabartiniame Vidžemės žemės mokesčių bei priedermių paskirstyme. 1710 met. Vidžemę užkariaavo Rusija, kuriai valstiečių reikalai nerūpėjo; pastarieji virto baudžiauninkais, ir tiktai 1809 met. buvo atnaujinta „vakų“ knygų galia. 1825 met. rusų valdžia pradėjo matuoti valstybės žemės plotus ir 1851 metais dvarininkai (baronai, riceriai, didžiūnai) įsteigė prisiokusią matininkų instituciją, nustatė darbų vykdymo tvarką, darbų tikslumą, matininkų teises. Straipsnyje sudėta daug istorinės medžiagos apie matavimus, kadastrą ir žemėtvarką Latvijos teritorijoje per pastaruosius šimtmecius.

Antroje knygos dalyje sužymėtos biografinės žinios mokytojų ir absolventų. Iš tų žinių matyti, kad vienas kitas absolventų pasiekė generolo laipsnį, įgijo profesūrą universitete, užima atsakomingą vietą administracijoje.

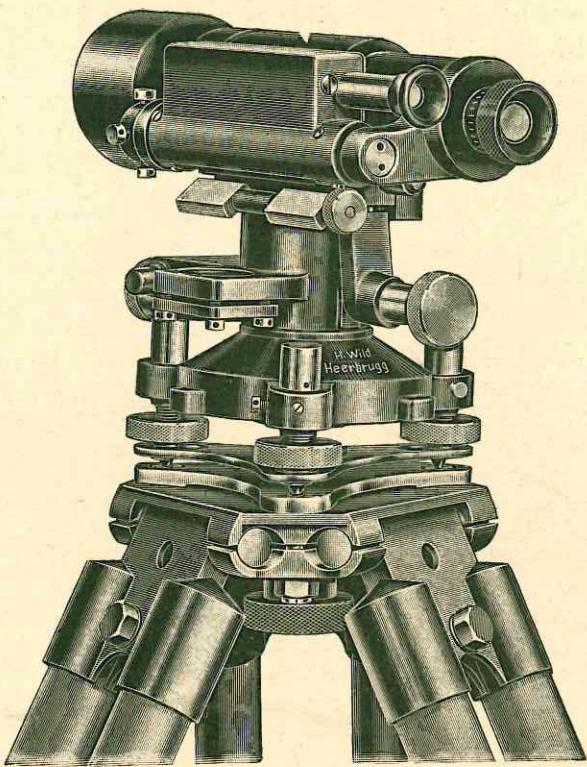
Knyga išleista švariai, kultūringai.

A. Gerinas.

Vild nr. 2 nivelyro naujas modelis

Ryšy su naujaisiais technikos išradimais ir praktikos patyrimais Wild Nr. 2 nivelyras buvo perkonstruotas ir, tuo būdu, šis plačiai žinomas instrumentas vėl pralenkė visus kitus.

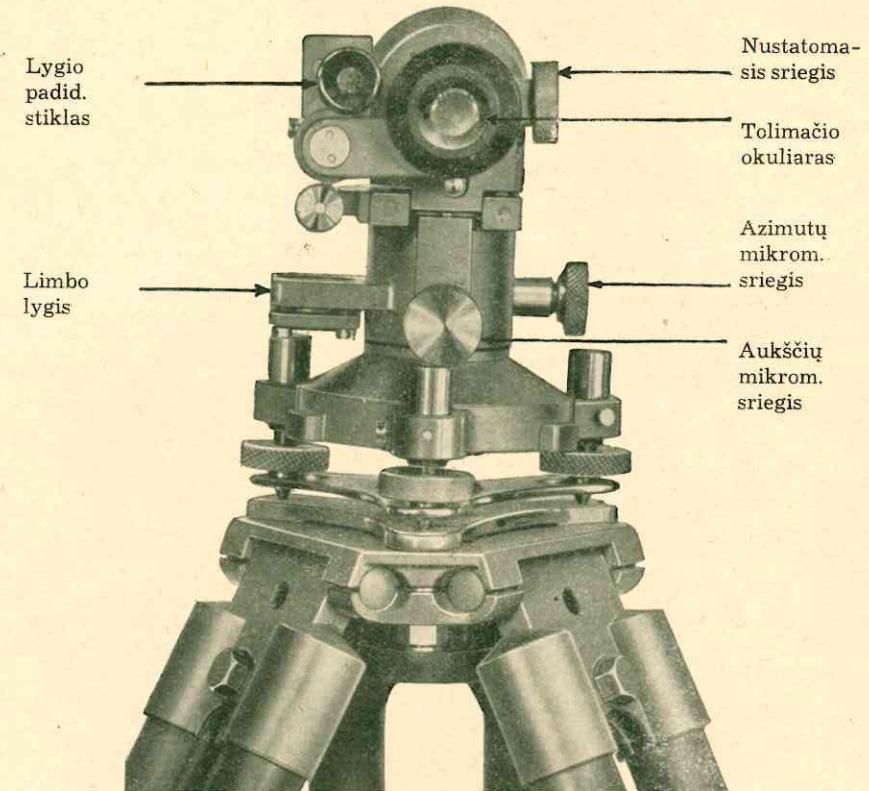
Visų pirmą, ypatingas dėmesys buvo atkreiptas į tolimačio ir lygio stabilišką sujungimą. Tolimatis su lygio stovu pagaminti iš vieno medžiagos gabalo, kas visiškai pašalina jų reliatyvų pasislenkimą. Lygis iš viršaus apsaugotas nuo tiesioginės saulės šviesos. Jis aprūpintas padidinamoju stiklu, kuris apsaugoja matuojančio akį nuo nuovargio. Paklaidų priežastimi dažniausia būdavo tolimačio cilindrinis stovas. Naujoje Wild Nr. 2 nivelyro konstrukcijoje pasukamo tolimačio stovas yra Y — pavidalo. Tolimačio atraminiai žiedai ir Y — pavidalo stovas pagaminti iš kietesnės rūšies plieno. Naujoji konstrukcija pašalina visus buvusius pasukamo tolimačio trūkumus. Tik ši konstrukcija yra pilnai išsprendusi pasukamo lygio problemą. Naujas instrumentas gali būti lygiai taip pat reguliuojamas,

kaip ir senasis Nr. 2, turis pastovų tolimatei. Patikrinimas ir reguliavimas pasidarė daug patogesnis ir greitesnis. Jis įvykdomas iš vieno stovėjimo taško naudojantis pasukamuuoju lygiu. Pirma lygis pastatomas antron padėtinį įspaudžiant mygtuką, esantį po tolimačiu iš okuliario pusės, ir pasukant tolimatei, paėmus jį už objektyvo, apie išilginę aši. Tam tikro sriegio pagalba lygis tiksliai nustatomas ir, po to, daromas atskaitymas. Toliau, tolimatei pasukamas atgal, lygis nustatomas ir vėl daromas atskaitymas. Abiejų atskaitymų vidurinė reikšmė atitinka horizontalų nuotoli. Sriegio pagalba pastatoma ant tos vidurinės reikšmės ir reguliuojamaisiais sriegiais atstatomos lygiu sutapimas.

Pasukamojo lygio, turinčio padalinimus iš abiejų pusiu, atveju dažnai pasitaiko, kad liečiamosios lygio viršuje ir apačioje nevisuomet téra lygiagretės. Bet Wildo instrumentuose atskaitymų prizmés gali būti perstatomos lygio atžvilgiu, kol liečiamosios neatitiks viena kitos. Lygio nustatymas patikrinamas fabrike ir praktiškai nesikeičia. Bet jis lengvai nustatomas iš naujo kiekvienu laiku tam tikrų sriegių pagalba. Tuo būdu pašalinamos visos paklaidos, kurios pasitaiko kitose konstrukcijose dėl netaisyklingai padalintų ir netiksliai montuotų lygių.

Bendra konstrukcija paaiškinta brézinyje. Trys atraminiai sriegiai atsiremia į žvaigždės pavidalo atraminę plokštélę ir įjina į spyruoklinę plokš-

telés angas. Per šatyvo galvutę einas sriegis pritvirtina instrumentą prie šatyvo. Atraminiai sriegiai yra tam tikromis gilzémis apsaugoti nuo dulkių. Eiga reguliuojama tam tikrais nustatomaisiais sriegiais su pragrežtomi galvutėmis. Po objektyvu yra azimuto sriegiai; po okularu įtaisytais sriegis tam tikrų svirčių pagalba laiduoja labai tikslų tolimačio lyginimo reguliavimą. Visi nustatymai lengvai įvykdomi dešine ranka. Iš kairės randasi lygis, naudojamas greitam instrumento lyginimui. Pastačius šatyvą aukštai, galima patogiai stebėti lygi naudojantis apšviečiamojo veidrodėlio priešakine dalimi. Tolimatei turi vidaus nustatymą (Innenfokussierung). Padidinimas yra 24 arba 28 kartus, kas, esant objektyvo atidarymui 40 mm, duoda labai didelį aiškumą. Objektyvas aprūpintas nenuimamu saulés skydu.

Su tolimačiu sujungtasis lygis stebimas pagal Wildo principą. Padidinamasis stiklas palengvina tikslaus nustatymo galimybes. Tolimatei guli dviejuose Y pavidalo stovuose, kuriuose jis yra laikomas spyruoklés jéga. Atleidus po okularu esantį aretavimo mygtuką, tolimatei gali būti pasukamas apie išilginę aši į padėti II, nustatymo arba patikrinimo tikslais.

Toks pat instrumentas gali būti aprūpintas ir alidade, kurioje atskaitymai daromi per skalių mikroskopą. Mikroskopio okularas alidadės atskaitymams daryti yra po tolimačio okularu. Atskaitymų tikslumas viena

minutė. Instrumentas saugojamas plieniniame futliare ir pritvirtinamas prie pastarojo atraminės plokštelės trimis sriegiais. Tarp futliaro ir atraminės plokštelės įdedamas guminis žiedas. Tuo būdu instrumentas germetiškai uždaromas ir apsaugojamas nuo dulkių ir vandens.

Instrumento charakteristika:

Tolimačio padidinimas	24 arba 28 kart.
Objektyvo diametras	40 mm
Nuotolių brūkšneliai:	
Daugybos pastovioji	100
Sudėties pastovioji	0
Lygių padidinamųjų stiklų padidinimas	2,2 kart.
Sferinio lygio jautrumas	8' pro 2 mm
Pasukamojo lygio jautrumas	20" pro 2 mm
Alidadės diametras	70 mm
Atskaitymų mikroskopio padidinimas	33 kart.
Instrumento svoris be alidadės	2,6 kg
Instrumento svoris su alidade	
Futliaro svoris	1,7 kg
Statyvo VIIa svoris su pastoviomis kojomis	4,6 kg
Statyvo VIIb svoris su perstatatomomis kojomis	4,7 kg

